

1986

İHD

**İNSAN HAKLARI DERNEĞİ
DİYARBAKIR ŞUBESİ**

TÜRKİYE’DE TOPLU MEZARLAR **RAPORU**

2014

GİRİŞ

Toplu mezarlar dünya çapında her dönem kendinden söz ettirmiş, birçok ülkede yaşanan savaşlar veya çatışmalarda o toplumların yüzkarası bir olgu olarak günümüze kadar gelmiştir. Geçmişten günümüze neredeyse her toplu kıyım ve savaşların sonuçları, yıllar veya onyıllar sonra toplu mezarlarla ortaya çıkmış, tarihin kirlilikleri kendini toplu mezarlarla gün yüzüne vurmuştur.

İşte, ülkemiz ve bölgemizde de geçmiş yılların katliamları, çatışmaları, sivil ölümleri, günahsız insanlara reva görülen uygulamalar, bugün gün yüzüne çıkıyor. Yani ülkemizde yaşanan tarihin kirlilikleri toplu mezarlarla bir bir ortaya seriliyor.

Ülkemizde yaşanan insanın kanını durduracak düzeye ulaşan Toplu Mezar gerçeğini ayrıntılı bir şekilde ele alacağız. Ancak, öncelikle toplu mezarlara genel bir bakış için toplu mezar olgusu, ilgili sözleşmeler, mezar hakkı, toplu mezarlarla ilgili dünyada yaşananları ve toplu mezarların kısa bir tarihçesine göz atalım.

TOPLU MEZAR

Birden çok ve çoğunlukla kimlikleri belli olmayan insan cesedinin gömüldüğü yerler toplu mezar olarak tanımlanıyor. Bir yerin toplu mezar olarak kabul edilmesi için orada en az kaç bedeninin olması gerektiği konusunda net bir tanımlama bulunmuyor ancak, toplu mezar uygulaması genellikle çok sayıda insanın ölmesi veya öldürülmesinin ardından görülüyor. Çok sayıda insanın ölümü sel, deprem gibi doğal felaketler ve salgın hastalıklar sonucunda gerçekleşirken öldürülme olayı silahlı çatışma, savaş gibi durumlarda görülmektedir. Felaket veya salgının ardından gerçekleşen ölümlerden sonra görülen toplu mezar uygulaması önceki yüzyıllarda cesetlerin geride kalanlara zarar vermemesi için tercih edilen bir yöntemdi ancak günümüz koşullarında artık görülmüyor. Diğer yandan silahlı çatışma ve savaş gibi nedenlerle yaşanan toplu öldürmeler sonucunda toplu mezarlar günümüzde hala görülmektedir.

Toplu mezarlar, uluslararası hukukun ihlal edilmesi olarak tanımlanabilir. Uluslararası alanda bu olgu büyük oranda ön plana çıkınca, “ölüm hakkı” olarak değerlendirilebileceğimiz, savaşlarda öldürülen kişilerin nizami bir şekilde defnedilmesi, kimlik tanımlamalarının yapılması ve kaydının tutulmasına ilişkin hükümler içeren Minnesota Protokolü devreye girdi.

MINNESOTA OTOPSİ PROTOKOLÜ

Toplu mezarlarla ilgili bilinen en önemli uluslararası sözleşme Minnesota Protokolü'dür. Protokol, *hukuk dışı, keyfi ve yargısız infaz şüphesi, ulusal veya yerel ceza hukukuna uygun olarak soruşturulması ve ceza yargılanmasına başvurulması için bağımsız, bilimsel ve etkin soruşturma için delillerin sağlıklı toplanmasını* öngörüyor. Birleşmiş Milletler (BM) Ekonomik ve Sosyal Konseyi tarafından 1982 yılında, yargısız ve hukuk dışı infaz ve defin yapılmasına ilişkin özel bir röportör görevlendirildi. Raportörün çalışmaları sonucu 25 Mayıs 1989 yılında genel kurula sunulan ve kabul edilen Hukuk Dışı ve Yargısız İnfazların Hukuki Açısından Soruşturulmasına ilişkin Minnesota Protokolü'nü 87 ülke imzaladı. Ancak Türkiye bu protokole yükümlülüklerinden kaçınarak, çekinceli imza koydu. Bilimsel, açık araştırma, bağımsız komisyon ve suçluların yargılanması gibi üç ana eksene oturan protokolde insanlık suçları, soykırım ya da toplu kıyımların bir daha yaşanmaması için devletlere önleyici tavsiye ve yükümlülüklerde bulunuluyor.

Soruşturmanın kapsadığı alanlar:

- *Siyasi suikastlar,
- *Cezaevi ve gözaltında yapılan işkence ve kötü muamelelerden kaynaklanan ölümler,
- *Zorla "kaybedilme"den kaynaklanan ölümler,
- *Kolluk kuvvetlerinin aşırı güç kullanmasından kaynaklanan ölümler,

- *Usulüne uygun yargılama yapılmaksızın gerçekleşen infazlar,
- *Soykırım eylemleri.

Toplu mezarların açılmasının hukuki ve tıbbi birtakım kurallara bağlandığı protokolde şüpheli ölüm ve toplu mezarlarda bulunan cesetlere otopsinin nasıl yapılacağı ayrıntılı bir şekilde anlatılıyor.

Bu sıralama ise, *kurbanın kimliğini belirlemek, ölümle ilgili olan ve sorumlular hakkında yapılacak cezai yaptırıma yardımcı olacak nitelikteki tüm delilleri ortaya çıkarmak ve muhafaza etmek, olası tanıkların kimliklerini tespit etmek ve ölüm olayı ile ilgili ifadelerini almak, ölümün nedenini, şeklini, yerini ve zamanını, ölümle sonuçlanan olaylar örüntüsünü ve eylemleri belirlemek, ölüm olayına karışmış kişilerin kimliklerinin tespiti ve yakalayıp mahkeme önüne çıkarmak ve delillerin tam incelenmesini sağlamak için bağımsız bir soruşturma komisyonu kurmak* şeklinde belirleniyor.

Protokolde dikkat çekici ve Türkiye'nin çekince koyduğu maddelerden biri ise *bağımsız ve yetkili kişilerden oluşan komisyon* kurulması tavsiyesidir. Protokolde ayrıca, bu komisyonun *bağımsız ve güvenilir* olması şart koşuluyor. Bu şart ve komisyonun nitelikleri şu cümlelerle dile getiriliyor: *“Hükümetler tam yetkili ve bağımsız bir komisyon kurarak araştırmaya başlamalı. Komisyon; tarafsız, yetkinlikleri ve bağımsızlıkları kabul görmüş kişilerden oluşmalı. Tarafsızlığa gölge düşürülmemesi için komisyon üyelerinin, muhtemel herhangi bir kişi, kamu organı, siyasi parti, ya da örgütle bağlantılı olmaması gerekir.”*

Oluşacak komisyonda yer alacak kişilerin ise, *hukukçu, adli tıp uzmanı ve bilim insanlarından oluşması* gerektiği kaydediliyor.

Olay yeri incelemesine ilişkin ayrıntılı anlatımın olduğu protokolün ilgili maddesi şöyle:

- *Yasa uygulayıcılar soruşturmayı yürütmekle görevli kişilere tam yetki ve destek vermeli.
- *Hükümet ya da devlet kurumları ile koordineli yapılacak çalışmalar için, cesedin bulunduğu alanın çevresinin en az 500 metre mesafe ile kapatılması.
- *Sadece soruşturmayı yürüteceklerin alana girişine izin verilmesi.
- *Olay yeri inceleme ve kazı sırasında her anın fotoğraflandırılması.
- *Ölen kurbanın ölüm şeklinin muhafaza edilerek çıkarılması.

Protokolde, mezarın nasıl açılması ve açılırken kimlerin bulunması gerektiği ise şöyle sıralanıyor:

- *Gömünün yeniden meydana çıkarılması olay yeri incelemesine verilen aynı bilimsel özen ile ele alınmalıdır.
- *Çalışmaların başlatılması ile danışman fiziksel antropolog veya arkeolog arasında koordinasyon içinde yürütülmelidir.
- *İnsan ceset kalıntıları sıklıkla adli antropoloji teknikleri hakkında tecrübesi olmayan adli kolluk görevlileri, mezarlık işçileri tarafından mezardan çıkarılmaktadır. Bu yolla çok değerli bilgiler kaybolabileceği gibi bazen asılsız bilgiler yaratılabilir. Eğitimsiz kişiler tarafından mezar açma işleminin yapılması yasaklanmalıdır.
- *Danışman antropolog mezar açma işlemini yürütmek ya da denetlemek üzere sahada bulunmalıdır.
- *Her bir gömük tipinin kazılmasına özel problemler ve süreçler eşlik eder. Kazıdan elde edilen bilginin miktarı gömüğün durumu hakkında bilgi ve deneyime dayanan karara bağlıdır.
- *Son rapor kazı süreciyle ilgili bir mantık içermelidir.

Faili meçhul, toplu öldürme gibi olaylarda yaşamını yitirenlerin otopsi incelemesinde bilimsel ve tam bağımsız bir çalışmayı öneren protokolün bu kriterleri ise şöyle;

- *Kişinin ölüm anı ve şekli için ayrıntılı tıbbi yardım alınması,
- *Kurbanlarda cinsel saldırı izlerinin tespit edilip, kayıt altına alınması,
- *Olay yeri çevresinde şüphe uyandıracak izler uzmanlarca toplanmalı,
- *Tabanca mermi çekirdeği gibi delillerin ve kullanılan silahların ayrıca incelenmesi,
- *Suç mahallinin ayrıntılı bir şekilde krokisinin çıkarılması.

Protokol metnin yapılması önerilen hususlar bölümünde şunlara yer veriliyor:

- *Toplanan delillerle birlikte soruşturmanın ve suçluya ulaşmanın yöntemine ilişkin ayrıntılı çalışma yapılır.
- *Bu konuda öncelikli olarak tanık ve mağdur yakınlarının görüşleri dikkate alınır.
- *Delillerin ortaya çıkarılmasının ardından otopsi işlemleri yine komisyonda yer alacak olan bağımsız bilim insanlarınca yapılır.
- *Ortaya çıkan otopsi sonuçlarının ilgili tüm kesimlerle paylaşılır.
- *Ölenlerin ailelerine ve onların vekillerine, soruşturmaya ilişkin her türlü bilgi verilir, haberdar edilir, başta delilleri varsa ulaştırmaları için her türlü yardım yapılır.
- *Ölenin yakınının otopsi için bağımsız bilim insanı isteme ve seçme hakkı vardır
- *Makul süre içinde yapılan araştırmaların ardından, sonuçlar kamuoyuna komisyon tarafından açıklanır ve ceset yakınlarına teslim edilir.
- *Tarihçiler, gazeteciler, avukatlar, yargıçlar, diğer hekimler ve kamu temsilcileri otopsiyi ve onun bulgularını değerlendirmek için bir kıstas olarak bu otopsi protokolünü kullanabilirler.

Bilimsel, açık araştırma, bağımsız komisyon ve suçluların yargılanması gibi üç ana eksene oturan protokolün son bölümünde ise insanlık suçları, soykırım ya da toplu kıyımların bir daha yaşanmaması için “Önlem” başlığı altındaki son bölümde devletlerin yükümlülükleri şöyle sıralanıyor:

- *Devletler hukuk dışı keyfi yargısız infazları kanunla yasaklayacaklar ve bu tür infazları yapanları yargılamakta tereddüt etmeyecekler.
- *Savaş ve savaş tehdidi, iç siyasal, istikrarsızlık veya diğer olağanüstü haller dahil olmak üzere istisnai koşullar, bu tür infazların gerekçesi olarak ileri sürülemez.
- *Bu tür infazlar çatışmalı hallerde geçerli olsa dahi bir kamu çalışanının veya resmi görevi ifa eden kişinin kendisi ve yanında bu suçu işleyen bir başkasına göz yumması ve maruz görmesi söz konusu olamaz.
- *Devletler, amirin veya kamu görevlilerinin diğer kişileri hukuk dışı, keyfi ve yargısız infazları gerçekleştirmeleri için yetkilendirmek veya teşvik etmek üzere emir vermelerini yasaklamalıdır.
- *Ülkelerin hukuk dışı keyfi ve yargısız infazların gerçekleştirilmesi yönünde makul şüphelerinin bulunduğu devletler de dahil olmak üzere tüm devletler konuya ilişkin uluslararası soruşturmalar yapılması için işbirliği içinde bulunacaktır.

ULUSLARARASI YARDIM

Bir ülkede toplu mezarlar konusunda kapsamlı çalışma yürütüldüğünde ve devletler bu konuda girişim başlattığında uluslararası kurum ve kuruluşlardan yardım ve destek istenebilir. Uluslararası alandan yardım ve desteği alınabilecek kurumların başında **Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu ve Uluslararası Kızıl Haç Örgütü** ilk akla gelen organizasyonlardır. Adli tıp ve toplu mezar konusunda uzman bir diğer organizasyon ise Boston merkezli **İnsan Hakları İçin Hekimler (Physicians for Human Rights)** olarak görülebilir. 1987 yılında kurulan İnsan Hakları İçin Hekimler, Bosna, Irak, Guatemala, Polonya gibi ülkelerde adli tıp projeleri yürütmüş bir organizasyondur. Ancak bu kuruluşlardan bazılarının yardım alabilmek için toplu mezarların bulunduğu ülkenin Minnesota Protokolü’nü kabul etmiş ve Kayıplar Sözleşmesi’ni imzalamış olması gerekmektedir.

DÜNYADA TOPLU MEZARLAR

Başlarken belirttiğimiz gibi, toplu mezarlar dünya çapında her dönem kendinden söz ettirmiştir. Ancak son 20 yılda toplu mezarlara ilişkin vakalar daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır.

Arjantin, Kamboçya, Guatemala, El Salvador, Ruanda, Zaire, Burundi, Honduras, Etiyopya, Bosna, Kosova, Afganistan, Çeçenistan ve Irak gibi ülkeler, son yıllarda toplu mezarların

ortaya çıktığı ülkeler arasında yer alıyor. Arjantin, Bosna, Kamboçya ve Irak gibi ülkelerde toplu mezarlara ilişkin çalışmalar yürütülürken, bu çalışmalarda başta adli tıptan ekipler olmak üzere hukukçular, sivil toplum kuruluşları ve insan hakları savunucuları yer alarak birçok olayın açığa çıkmasına yardımcı olmuşlardır. Toplu mezarların görüldüğü ülkelerin tamamında silahlı çatışma veya savaş yaşanmıştır. Zamanla bu savaşların bitmesinin ardından gerek tanıklıklar, gerekse uluslararası kuruluşların girişimleri sonucu toplu mezarların açığa çıktığını söyleyebiliriz.

Ülkemizde toplu mezar konusunun yeni yeni gündemdeki yerini aldığını hesaba katarsak, bu konuda atacağımız çok adım olduğunu söylemekte yarar var. Ancak bundan önce dünya ülkelerinde özellikle toplu mezarların yoğun ortaya çıktığı ülkelerde neler yaşandığına bakmak gerekiyor.

Toplu mezarlara ilişkin çalışmaların yapıldığı birkaç ülkeden örnekler verecek olursak;

Arjantin:

Cunta döneminde binlerce sivilin kaybedildiği Arjantin'deki toplu mezar çalışmaları uzman ekipler tarafından gerçekleştirildi. Adli tıp uzmanlarının topladığı bilimsel kanıtlar kaybedilen binlerce sivilin cunta döneminde infaz edildiğini ortaya koyuyordu. Bu kanıtlar, cuntayı gerçekleştiren 9 generalin 1985 yılında yargılandığı davada kanıt olarak sunuldu. Yargılanan generallerden 5'i savaş suçu işledikleri suçlamasıyla hüküm giydi.

Bosna:

Bosna'da kazılan ve yetişkin erkek ve çocuklardan oluşan yaklaşık 7 bin Srebrenitsalı Müslümana ait toplu mezar, Bosna'da yaşanan vahşeti büyük ölçüde gözler önüne seriyordu. 1995 yılında gerçekleşen olayda, Bosnalı Sırp liderler erkeklerin silahlı olduğu ve çatışmada öldüğünü iddiasında bulunmasına karşın açılan mezarlar bunun tersini kanıtladı. Adli tıp kanıtları Bosna'daki toplu mezarlarda bulunanların Bosnalı Müslüman siviller olduğu ve infaz edildiklerini kanıtlıyordu. Savaş bittikten sonra uzmanlar bütün Bosna'da 300'den fazla toplu mezar bulmuş ve buralardan yaklaşık 17 bin ceset çıkarmışlardır. Toplu mezarların ortaya çıkmasından sonra Bosna'da insanlık suçu işlediği ileri sürülen bazı yöneticiler ve rütbeli askerler suçlu bulunmuştu.

Kamboçya:

Toplamda 1.5 milyon kişinin öldürüldüğü belirtilen Kamboçya'da en önemli olgulardan biri toplu mezarlardı. Kızıl Kmer iktidarı döneminde gerçekleşen katliamlar, bir insanlık dramını da beraberinde getirmişti. 1997 yılında Kamboçya Hükümeti jenosit mahkemesi oluşturulması konusunda Birleşmiş Milletler'den (BM) yardım istedi. Kamboçya ve uluslararası yasaların karması olarak nihaileşen mahkemenin şekli ve yapısının netleşmesi 9 yıl sürdü.

Irak:

Dünya çapında en büyük jenosidin yaşandığı ülkelerin başında Irak geliyor. Saddam Hüseyin iktidarı döneminde öldürülen ve toplu mezarlara konulan kişilerin sayısı onbinlerle ifade edilse de henüz net sayı tam olarak bilinmiyor. Özellikle Kürtlere yönelik gerçekleştirilen enfal katliamı Baas rejiminin Irak'ta gerçekleştirdiği en büyük katliamların başında geliyordu. 2003 yılında Baas rejiminin yıkılması ve ülkede yeni bir inşa süreci başlamasının ardından Saddam döneminde yaşanan vahşet de bir bir gün yüzüne çıkmaya başladı. Irak Hükümeti ve Federal Kürdistan Bölge Hükümeti'nin gerçekleştirdiği çalışmalar sonucunda bugüne kadar Irak'ta 259 toplu mezar ortaya çıkarıldı. 250 binin üzerinde kişinin öldürüldüğü tahmin edilen Irak'ta tespit edilen toplu mezarlarda yüzlerce katliam mağduru kişi bulunduğu belirtiliyor. Irak'taki toplu mezarlara ilişkin çalışma Amerikalı uzmanlardan oluşan Rejim Suçları İrtibat Ofisi (RCLO) tarafından yürütülürken, uluslararası bazı kuruluşlar da toplu mezar konusundaki çalışmalara destek veriyor.

TÜRKİYE'DE TOPLU MEZARLAR

Türkiye'de geçmiş yılların katliamları, çatışmaları, sivil ölümleri, toplu mezarlarla bugün gün yüzüne çıkıyor. Raporumuzun bu bölümünde Türkiye'de toplu mezarların kısa bir tarihçesine değindikten sonra neredeyse tamamı Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde olan toplu mezarların ayrıntılı verilerine yer vereceğiz.

Türkiye, jeopolitik konumu gereği her dönem savaşların yaşandığı önemli bir merkez olmuştur. Ancak Türkiye'de toplu mezar olgusunu ön plana çıkarabilecek olaylar, başka ülkelerle yaşadığı savaşlar değil, kendi içerisinde gerçekleştirdiği jenosid, tehcir ve bölgesel katliamlardır. Bunların başında da Ermeni Soykırımı gelmektedir. 1,5 milyon Ermeni'nin tehcir edildiği ülkemizde, çok büyük katliamlar yaşandığı artık günümüzde daha net bir şekilde biliniyor. Ancak, o döneme ait kayıtların yanında, kanıtlar oluşturabilecek düzeyde henüz net bir bulguya ulaşılmış değil. Birçok alanda o dönemden kalma toplu mezarların olduğu bilinmesine rağmen, bugüne kadar (bir iki yer dışında) bu yönlü bir çalışma yürütülmemiştir.

Cumhuriyet öncesi bu katliamdan sonra yaşanan en büyük katliam olayları ise, 1925'ten başlayan ve 1938 yılına kadar neredeyse kesintisiz devam eden Kürt isyanları ve bu isyanların bastırılması sonrası ortaya çıkan katliamlardır. Bu isyanların başında gelen Şex Sait isyanı, Dersim isyanı, Ağrı isyanı gibi isyanlar, bu isimlerinin yanı sıra katliam adlarıyla da gündeme gelmiştir. Dönemin tanıklıkları, günümüze ulaşmış belgeler ve devlet arşivlerinden anlaşılıyor ki, bahsettiğimiz bu isyan süreci sürekli kanla bastırılmış ve binlerce Kürt toplu halde katliamların kurbanı olmuştur. Bu belgeler ve tanıklıklar haricinde bugüne kadar katliamları belgeleyebilecek kalıntılara çok fazla rastlanmamıştır. Bunda en büyük neden ise, bu alanda henüz bir çalışma yapılmayışı olarak gösterilebilir.

Ancak geldiğimiz noktada, ülkemizdeki toplu mezarların zayıf da olsa gündeme gelmesi o döneme ait bazı kalıntıları da bir bir ortaya çıkarıyor. Hazırladığımız Toplu Mezar Raporu'nda da görüleceği üzere, Dersim'de isyan döneminden kaldığı belirtilen içerisinde 230 kişinin bulunduğu toplu mezar ile Bingöl'de Şeyh Sait isyanında 84 kişinin diri diri yakıldığı köydeki toplu mezar bunlara örnek teşkil edecek nitelikte.

Kısaca geçmiş tarihe değindikten sonra, günümüzde toplu mezarları gündemimize taşıyan ve 30 yılı aşkın süredir devam eden düşük yoğunluklu savaşa geleceğiz. 1984 yılında silahlı eylemleri başlatan PKK ile Türkiye güvenlik güçleri arasında gerçekleşen bu uzun soluklu çatışmalı dönem, beraberinde her savaşın yarattığı kirlilikleri de getirmiştir. Devleti yönetenlerin PKK ile mücadelede yetersiz ve etkisiz kaldıklarını hissettikleri dönemde silahlı örgütü destekledikleri savıyla sivil halka yönelik amansız bir mücadele içerisine girdi. Yaşanan bu süreçte binlerce sivil ve silahsız vatandaş, ya kaçırılarak kaybedildi veya sokak ortasında kurşunlanarak faili meçhul cinayetlere kurban gitti. Kimi zamanlar ise, köylerde toplu katliamlara, toplu kaçırılmalara maruz kaldılar.

Sivil vatandaşların yanı sıra ölümlerin büyük oranda arttığı 90'lı yıllarda, çatışmalarda yaşamını yitiren PKK militanları, tüm savaş hukuku hiçe sayılarak toplu halde gömülmeye başlanmış, cenazelerini isteyen aileler her seferinde eli boş bir şekilde geri çevrilmiştir. İşte tüm bu toplu kaybedilmeler, ve savaşın pervasız yüzü, Türkiye halklarını toplu mezarlarla tanıştırmaya başladı.

Newala Qasaba ile başlayan süreç

Bölgemizde toplu mezar olayı ilk olarak 1989 yılında gündeme geldi. Bu tarihlerde bölge genelinde bir araştırma yapan Gazeteci Günay Aslan, Siirt'e bağlı Newala Qasaba'da (Kasaplar Deresi) çok sayıda cesedin olduğunu tespit etti. Aslan'ın tespitleri sonucunda aralarında PKK'nin askeri kanadı ARGK'nin ilk komutanı olan ve Gabar Dağı'nda çıkan çatışmada yaşamını yitiren Agit Kod adlı Mahsum Korkmaz ve çatışmalarda yaşamını yitiren birçok PKK gerillasının bulunduğu 73 kişinin ismine rastlanmıştı. Günay Aslan o dönemde olayın peşini bırakmamış ve çalıştığı 2000'e Doğru Dergisi'nde toplu mezarların dosya haberini yapmıştı. Aslan ayrıca 20 Haziran 1989 tarihinde Özalp Cumhuriyet Savcılığı

kanalıyla Siirt Cumhuriyet Başsavcılığı'na bir dilekçeyle başvurarak, elde ettiği bilgilerin araştırılmasını istemişti. Aslan'ın başvuru dosyasında, cesetleri Newala Qasaba'ya atılan 73 kişilik isim listesi de bulunuyordu.

Ancak Kasaplar Deresi'ndeki toplu mezarlarda bulunan kişi sayısının 73'ün çok üzerinde olduğu ileri sürülüyor. Nitekim dönemin İHD Siirt Şube Başkanı Evin Çiçek, yaptığı araştırmalar sonucu Kasaplar Deresi'ne atılan PKK militanı ve sivil 98 kişinin ismine ulaşmıştı. Toplu mezar iddiaları üzerine dönemin bazı siyasi parti temsilcilerinin girişimi ile Kasaplar Deresi'nde bir kazı çalışması yapıldı ve yapılan kazı sonucu 8 kişiye ait cenazeye ulaşıldı.

Hizbullah'ın Mezar Evleri

90'lı yıllarda savaşın yoğun bir şekilde yaşanması sonucu yaşamını yitiren siviller ve örgüt militanlarının toplu bir şekilde gömülmesiyle oluşan toplu mezarlar Newala Qasaba olayından sonra uzun bir süre gündeme gelmedi. 2000 yılında ise Türkiye ilginç bir vakayla, yani 'mezar evler'le tanıştı. Bu dehşet verici manzarayı yaratan da bölgede **Hizbul-Kontra** olarak bilinen **Hizbullah örgütü** oldu. Yaptığı eylemlerle 90'lı yıllarda kamuoyunun gündemine gelmeye başlayan Hizbullah örgütüne yönelik operasyon İstanbul'da 17 Ocak 2000 tarihinde yapıldı. Polis, aralarında **Zehra Vakfı Başkanı İzzettin Yıldırım**'ın da bulunduğu işadamlarının kaçırılmadan önce cep telefonlarıyla yaptıkları görüşme ve mesajları inceledi ve Kanlıca Kaptanlar Mahallesi Mühendis Çıkmazı Sokak'taki bir eve baskın düzenlendi. Polisin örgüt üyeleriyle girdiği ve televizyonlar tarafından naklen yayınlanan 4.5 saatlik operasyon sonucunda evde bulunan Hizbullah örgütü lideri **Hüseyin Velioglu** ölü, örgütün Marmara ve Ege sorumlusu **Edip Gümüş** ve askeri kanat sorumlusu **Cemal Tutar** sağ olarak ele geçirildi. Evde yapılan aramada, İslamcı yazar **Konca Kuriş** ve Malki cinayeti davası sanığı **Mehmet Sümbül**'ün sorgulandığı video kasetler, kayıp 11 işadamlarının da aralarında bulunduğu yüz kişilik "kaçırılacak insan listesi" de bulundu.

Operasyondan iki gün sonra Edip Gümüş'ün ifadesi doğrultusunda Üsküdar'da bir eve yapılan operasyonla da Hizbullah'ın, eşi görülmemiş bir toplu mezar vahşetine giriştiği ortaya çıktı. Evin kazılan her köşesinden toprağa gömülmüş cesetler çıktı. Elleri ve ayakları bağlı olan ve cenin pozisyonunda gömülen 10 cesetten bazılarının kafatasında beton çivisi bulunduğu, kol ve bacaklarının kırıldığı ve kesildiği, maktullerin işkenceye maruz kaldıkları belirlendi. Yakalananların ifadeleri doğrultusunda Etimesgut'ta bir gecekondu olan evin bodrum katında yapılan kazılarda İstanbul'daki gibi elleri arkadan bağlı ve çıplak gömülmüş 3 ceset bulundu.

Türkiye genelinde sürdürülen operasyonlar çerçevesinde 21 Ocak 2000'de **Konya'nın Meram İlçesi'nde** düzenlenen operasyonda da bir evin bodrum katında, biri kadın 3 cesede ulaşıldı. İstanbul'da 28 Ocak 2000'de Kartal Çavuşoğlu Mahallesi'nde villa tipi evde yapılan aramada da 9 ceset bulundu.

Batı illerindeki mezar evlerin bulunmasının ardından gözler binlerce kayıp bulunduğu bölgeye çevrildi. Örgütün ele geçen belgeleri doğrultusunda Diyarbakır'da bir mezar evde kazı çalışması yapıldı ve çürümüş cesetlere rastlandı. 4 gün boyunca süren kazı çalışmaları sonucunda aynı evden 11 ceset çıkarıldı. Beykoz operasyonunun ardından 19'u İstanbul Üsküdar ve Kartal'da olmak üzere, Diyarbakır Mardinkapı'da, Tarsus'ta, Konya'da, Ankara'da ve Batman'da bulunan mezar evlerden tam 52 kişinin cesedi çıkartıldı.

Unutulmaya yüz tutmuş mezar evler 2006 yılında tekrar ortaya çıktı. Şırnak'ın Cizre İlçesi'nde Hizbullah'a ait olduğu öne sürülen bir evin bahçesinde yapılan kazıda 2 kişiye ait kafatası ve kemikler bulundu.

Sivil Kayıplar ve Toplu Mezarlar

Toplu mezarlarla gündeme gelen bölgede sonraki yıllarda ardı arkası kesilmeyen insan cesetleri çıkmaya başladı. 2003 yılında Diyarbakır'ın Kulp İlçesi'nde askerler tarafından gözaltına alınarak kaybedilen 8 sivil köylünün bulunduğu toplu mezar, 2004 yılında yine Kulp İlçesi'nde askerler tarafından kaçırılarak katledilen 11 köylünün içerisinde bulunduğu toplu mezar, 2005 yılında askerler tarafından kaçırılarak kaybedilen 2 sivil vatandaşa ait toplu mezar bulundu. Toplu mezarların bir bir ortaya çıkmasından sonra İnsan Hakları Derneği

öncülüğünde yürütülen çalışmalar sonucunda bölgede aslında yüzlerce toplu mezarın var olduğu, ancak henüz bunların varlığı konusunda bir bilginin olmadığı ortaya çıktı. Bu tarihlerden itibaren neredeyse her gün toplu mezarlara ilişkin ihbarlar alınmaya başlandı ve ihbarlar sonucu gidilen her alanda toplu mezarlarla karşılaşıldı.

SONUÇ OLARAK;

Hazırladığımız bu Toplu Mezar Raporu'nda anlattığımız bu süreçlerde yaşanan olayları içeren kapsamlı veriler sunuyoruz. Büyük bölümü şubelerimiz tarafından yapılan araştırmalar, tanık ifadeleri ve bilgisi olan görgü tanıklarının beyanları sonucu ulaşılan toplu mezarlar, bir dönemin karanlığına ışık tutacak niteliktedir.

Daha önce iki kez hazırladığımız ve kamuoyu ile paylaştığımız raporu üçüncü kez yayınlıyoruz. Her yenilemede rapora çok fazla veri eklendiğini belirtebiliriz. Yani araştırmalarımızı derinleştirdikçe daha çok toplu mezar verisine ulaştık. Eminiz ki, bu rapor da son olmayacaktır. Çünkü bu alandaki araştırmalarımız halen devam etmektedir. İHD olarak, toplu mezarlara ilişkin problem çözülene kadar çalışmamızı sürdüreceğimizi belirtmek isteriz. Bu konuda hem kamuoyundan duyarlılık bekliyoruz, hem de yetkili organların toplu mezarların tespiti, açılması ve ortaya çıkan kemiklerin ailelere teslimi konusunda bir an önce harekete geçmesini talep ediyoruz.

İnsan Hakları Derneği (İHD) Diyarbakır Şubesi'nin yaptığı araştırmalar sonucu elde ettiği veriler ışığında var olduğu iddia edilen ve bir kısmı da açılan toplu mezarların listesi ve ayrıntılı verileri şöyle;

İLLERE GÖRE TOPLU MEZAR RAKAMLARI

	TOPLU MEZAR İDDİALARI		AÇILAN TOPLU MEZARLAR		TOPLAM	
	MEZAR SAYISI	KİŞİ SAYISI	MEZAR SAYISI	KİŞİ SAYISI	MEZAR SAYISI	KİŞİ SAYISI
DİYARBAKIR	41	382	8	77	49	459
SİİRT	40	585	1	8	41	593
BİTLİS	40	559	4	24	44	583
HAKKARİ	37	363			37	363
BİNGÖL	39	461	1	38	40	499
VAN	25	296			25	296
ŞIRNAK	19	266	5	14	24	280
MARDİN	15	100	11	39	26	139
BATMAN	12	191	1	11	13	202
DERSİM	9	275	2	14	11	289
AĞRI	4	78			4	78
MALATYA	3	17			3	17
ANTALYA	3	16			3	16
ELAZIĞ	2	54	1	1	3	55
MARAŞ	2	15			2	15
SİVAS	2	68			2	68
URFA	1	15	1	1	2	16
KARS	2	8			2	8
İĞDIR	1	14			1	14
MUŞ	1	3			1	3
ARDAHAN	1	19			1	19
ADIYAMAN	1	17			1	17
ANTEP	1	10			1	10
HATAY	1	8			1	8
ERZİNCAN	1	100			1	100
HİZBULLAH			10	54	10	54
TOPLAM	303	3920	45	281	348	4201

İLLERE GÖRE TOPLU MEZAR İDDİALARI AYRINTILI VERİLER

DİYARBAKIR		
	MEZAR SAYISI	KİŞİ SAYISI
TOPLU MEZAR İDDİASI	41	382
AÇILAN TOPLU MEZAR	8	77
TOPLAM	49	459

***1992-93 – Diyarbakır Kulp İlçesi Godernê Köyü kırsal alanı:** Çatışmada yaşamını yitiren 14 PKK Militanı toplu halde bir mezara gömüldü.

***Haziran 1993 – Diyarbakır Kulp İlçesi Yaylak (Eskar) Köyü Geliyê Eskarê mıntıkası:** Kulp İlçesi'ne bağlı Yaylak (Eskar) Köyü Simetak Mezrası kırsalında çıkan çatışmada yaşamını yitiren ve çoğu örgüte yeni katılmak isteyen sivil ve silahsız olan 12 kişi çıkan çatışmada yaşamını yitirdi. Çatışmada yaşamını yitiren 12 kişi, daha sonra Geliyê Eskarê mıntıkasında toplu halde gömüldü.

***1993 – Diyarbakır Bismil İlçesi Sanayi Mahallesi Mezarlığı:** Bismil İlçesi'ne bağlı Karabök (Qerebolke) Köyü'nde devlet ile yakınlıkları olduğu iddia edilen köylüler tarafından zehirlenen 2 PKK militanı ile iki ayrı çatışmada yaşamını yitiren 5 PKK'li Sanayi Mahallesi Mezarlığı'na kıyafetleri ile toplu halde gömüldü.

***1993 – Diyarbakır'ın Silvan ilçesi Eski Tekel Mahallesi Mezarlığı:** 93 yılı yaz aylarında Sêdeqnê, Cumatê ve Selima köyleri kırsalında düzenlenen operasyonda çıkan çatışmada çoğu yeni katılım 22 PKK militanı bir mağarada yaşamını yitirdi. Yaşamını yitirenlerden 8'i bu mezarlığa getirilerek, toplu halde gömüldü.

***1993 – Diyarbakır'ın Silvan ilçesi Benzinlik Mahallesindeki Mezarlık:** 93 yılı yaz aylarında Sêdeqnê, Cumatê ve Selima köyleri kırsalında düzenlenen operasyonda çıkan çatışmada çoğu yeni katılım 22 PKK gerillası bir mağarada yaşamını yitirdi. Yaşamını yitirenlerden 10 veya 12'si benzinlik mahallesindeki mezarlığa getirilerek, toplu halde gömüldü. Geri kalan cenazelerin ise Lice'ye götürüldüğü belirtiliyor.

***Nisan 1993 ve Ekim 1996- Diyarbakır'ın Lice İlçesi Daralan (Comelaş) Köyü Mewkan Mezrası Çala Efyon Tepesi:** İki ayrı çatışmada yaşamını yitiren 6 gerillanın 2'sinin ayrı yerde, 3'ünün ayrı yerde, 1'inin de ayrı yerde gömülü olduğu toplu mezar.

***1994 – Diyarbakır Bismil İlçesi Sanayi Mahallesi Mezarlığı:** Bismil Komando Taburu yakınlarında çıkan çatışmada yaşamını yitiren 2 PKK militanı ile aynı tarihlerde askerler tarafından gözaltına alındıktan sonra kendilerinden bir daha haber alınamayan İsmail Tunç ve Arap Güven adlı sivil vatandaşlar Sanayi Mahallesi'ndeki mezarlığa toplu halde gömüldü.

***1993-94 – Diyarbakır'ın Lice İlçesi Zerra Köyü kırsalı:** Çeşitli zamanlarda meydana gelen çatışmada yaşamını yitiren 30'a yakın PKK Militanı toplu olarak bir mezara gömüldü.

***1993-94 – Diyarbakır'ın Kulp İlçesi Nirçık Köyü Koçikan Mezrası:** Köyde bulunan bir eve geldikten sonra verilen ilaç sonucu bayılılan, daha sonra askerler tarafından yargısız bir şekilde infaz edilerek öldürülen 18 PKK militanı toplu halde gömüldü.

***1994 – Diyarbakır Lice İlçesi Üçdamlar (Bawerd) Köyü:** PKK Militanları ve sivillere ait olduğu belirtilen 10 kişiye ait cenazeler Üçdamlar Karakolu'nun garajının doğusunda bulunan alana toplu halde gömüldü.

***1994 – Diyarbakır’ın Lice ilçesi Üçdamlar (Bawerd) ve Güldiken (Pêçar) köyleri arası:** Meydana gelen bir çatışmada yaşamını yitiren 3 PKK militanının çatışma sonrası açıkta kalan, ancak daha sonra yapılan yol çalışması sonrası yolun altında kaldığı belirtilen toplu mezar.

***1994 – Diyarbakır Kulp İlçesi Kaniya Reş civarında Çemê Sorun ve Çemê Zirey’in birleştiği nokta:** Meydana gelen bir çatışmada yaşamını yitiren 14 PKK militanı toplu halde bir mezara gömüldü.

***1994 – Diyarbakır’ın Lice ilçesi Qurmik köyü:** Ramazan Bayramı’nın arife gününde başlatılan operasyon kapsamında bayram sabahı, çıkan çatışmada yaşamını yitiren PKK militanları (sayı tam net değil ama en az 1 kişi), Qurmik köyünün iki mahallesini birbirine bağlayan yolun hemen üstünde yer alan bir yere gömüldü.

***1995 – Diyarbakır Dicle İlçesi merkez mezarlığı:** Dicle’nin Boğaz (Gozel) Köyü ile Kelekçi (Kelkom) Köyü arasında bulunan dağlık alanda yapılan operasyonda ikisi kadın 33 PKK militanı zehirlenmek suretiyle öldürüldü ve kurşuna dizildi. Bunlardan 31’inin cenazesi ilçe mezarlığına toplu halde gömüldü.

***1995 – Diyarbakır Lice İlçesi Akçabudak (Zengesor) Köyü Mahmuda mezarası:** 1995’te Lice’nin Bayırlı (Karincak) Köyü’nde çıkan çatışmada yaşamını yitiren Lice nüfusuna kayıtlı Murat Sevinç (Xebat) adlı PKK’li ile Bayırlı ve Akçabudak köyleri arasında yer alan Temel mıntıkasında çıkan ayrı bir çatışmada yaşamını yitiren Van nüfusuna kayıtlı Serhildan kod adlı PKK’linin içerisinde bulunduğu toplu mezar.

***Ekim 1995 – Diyarbakır’ın Silvan İlçesi Erkenci Köyü kırsalı:** Çatışmada yaşamını yitiren 4 PKK militanından ikisi toplu halde bir mezara gömüldü.

***1995 – Diyarbakır’ın Lice İlçesi Güldiken (Pêçar) Köyü:** Çıkan çatışmada yaşamını yitiren 3 PKK’linin içinde bulunduğu toplu mezar.

***1995 (Ocak veya Şubat) – Diyarbakır’ın Hani İlçesi merkez mezarlığının arkası:** Hani kırsalında çıkan çatışmada yaşamını yitiren 7 PKK militanı toplu halde bir mezara gömüldü.

***1995-96 – Diyarbakır Hani İlçesi ilçe mezarlığı:** Hani İlçesi Yukarı Turalı (Şel) Köyü kırsalında çıkan çatışmada yaşamını yitiren 5 PKK militanı ilçe mezarlığında toplu halde gömüldü.

***1995-96 – Diyarbakır’ın Kocaköy ilçesi Yazı (Hewrê) köyü Kaniya Goşniga çeşmesi:** Askerler tarafından gerçekleştirilen bir operasyonda çıkan çatışmada yaşamını yitiren 4 PKK’li belediyenin iş makinesiyle kazılan çukura toplu halde gömüldü.

***Eylül 1996 – Diyarbakır’ın Kulp İlçe’sine bağlı Koçika Köyü:** Çıkan çatışmada yaşamını yitiren ve çatışma sonrası 5 ay boyunca cenazeleri arazide kaldıktan sonra köylüler tarafından arazideki pınarın başına kazılan çukura gömülen 15 PKK’liye ait toplu mezar.

***1997 – Diyarbakır Silvan İlçesi Erkencik (Şawo) Köyü kırsalı:** Çatışmada yaşamını yitiren 7 PKK militanından 3’ü toplu halde bir mezara gömüldü.

***1997 – Diyarbakır Kulp İlçesi Andok Dağı kırsalı:** Çatışmada yaşamını yitiren 8 PKK militanının bulunduğu toplu mezar.

***1997 – Diyarbakır Kulp İlçesi ilçe mezarlığının alt tarafı:** Kulp İlçesi’ne bağlı Temira Köyü kırsalında çıkan çatışmada yaşamını yitiren 7 PKK militanı çatışma sonrası ilçe mezarlığında toplu halde gömüldü.

***4 Kasım 1998 – Diyarbakır Kulp İlçesi Karabulak (Nırçık) Köyü Kepezkaya (Koçkan) Mezrası:** Çatışmada yaşamını yitiren 15 PKK militanının toplu halde gömüldüğü toplu mezar.

***1998 – Diyarbakır Kulp İlçesi Koşka Köyü kırsalı:** Çatışmada yaşamını yitiren 17 PKK militanının bulunduğu toplu mezar.

***1998 – Diyarbakır Lice İlçesi Yünlice Köyü Dalitê Mezrası Goma Hecî Xenî mevkii:** İki ayrı çatışmada yaşamını yitiren 2 PKK militanının gömülü olduğu toplu mezar.

***21 Eylül 1998 – Diyarbakır Kulp ilçesi kırsalı:** Çatışmada yaşamını yitiren 9 PKK militanının askerler tarafından toplu halde gömüldüğü toplu mezar.

***1998 –Diyarbakır'ın Lice İlçesi Comeleş köyü kırsalı:** Meydana gelen çatışmada yaşamını yitiren 3 PKK'linin toplu olarak gömüldüğü toplu mezar.

***Kasım 1999 – Diyarbakır'ın Hani İlçesi Şelê Köyü:** 1999 yılının Kasım ayının sonlarında askerler ile PKK'liler arasında çıkan çatışma sonucu yaşamını yitiren 4'ü kadın 9 PKK'li Şelê Köyü'nün güneydoğusunda kalan "Tehta Unan" diye bilinen keskin kayalıklardan oluşan yerde toplu halde gömüldü.

1999 – Diyarbakır'ın Kulp İlçesi Kayacık Köyü Matara Mezrası: Meydana gelen bir çatışmada yaşamını yitiren 3 PKK militanının toplu halde bir mezara gömüldüğü belirtiliyor.

***06 Ocak 2000 – Diyarbakır'ın Lice İlçesi Barav köyü:** Askerler tarafından atılan bir pusuda yaşamını yitiren 4 PKK militanı Kavalık Bahçesi denilen yerin arka kısmındaki alana köylüler tarafından toplu halde gömüldü.

***Diyarbakır'ın Kulp ilçesi Kanîka (İnkaya) ile Nasirka köyleri arası:** İki köy arasında bulunan Gurgurê vadisinde devlet güçleri tarafından yakalanan 14 kişinin kurşuna dizildikten sonra uçurumdan aşağı atıldığı ileri sürülüyor. Söz konusu 14 kişiden 10'u Etmanka köyünün sakinleri olduğu belirtilirken, 4 kişinin kim olduğu bilinmiyor. Görgü tanıkları, uçurumda yapılacak incelemede insan kemiklerine rastlanabileceğini belirtiyor.

***Diyarbakır'ın Hazro ilçesi Gireciritê Mezarlığı:** 1992-2000 yılları arasında Kulp, Lice ve Hazro kırsalında çıkan çatışmalarda yaşamını yitiren 26 PKK'linin toplu olarak gömüldüğü ileri sürülen toplu mezar bulunuyor. Görgü tanıklarının anlatımını göre; Toplu mezardaki cenazelerden 7'si Hazro'ya bağlı Bayırdüzü (Bazmar) köyü Serekani mıntıkasında dağ ile ovanın kesiştiği yerden, 5'i Ölgen köyüne bağlı Kanıpuşkül mezrası Menzil mıntıkasından, diğer 5 kişinin Koçbaba köyü Henok (Hondof) bölgesinden, 1 gerillanın ise, Hondof'un Ankebîr mezrasından, getirilerek bu alana gömüldüğü belirtiliyor. Geri kalan 8 cenazenin ise Kulp ve Lice kırsalında çıkan çatışmalarda yaşamını yitiren gerillalar olduğu ifade ediliyor.

***Diyarbakır Lice İlçesi Sipinin Köyü arkasındaki Boğa (Kili) Tepesi yamacı:** Çatışmada yaşamını yitiren 17 PKK militanının bulunduğu toplu mezar.

***Diyarbakır Dicle İlçesi merkez mezarlığı:** Çeşitli dönemlerde çıkan çatışmada yaşamını yitiren 23 PKK militanı üçerli beşerli gruplar halinde merkez mezarlığına gömülen toplu mezar.

***Diyarbakır Dicle İlçesi Boğaz (Gozel) Köyü kırsalı:** Çatışmada yaşamını yitiren 3 PKK militanının bulunduğu toplu mezar.

***Diyarbakır Dicle İlçesi Değirmenci (Zığrê) Köyü kırsalı:** Çatışmada yaşamını yitiren 2 PKK militanının bulunduğu toplu mezar.

***Diyarbakır Dicle İlçesi Kurşunlu (Pirejman) Köyü Deştek alanı:** Çatışmada yaşamını yitiren 4 PKK militanının bulunduğu toplu mezar.

***Diyarbakır Dicle İlçesi Kırkpınar (Herîdan) Köyü Turnaqlaq mezarası arkası:** Çatışmada yaşamını yitiren 7 PKK militanının bulunduğu toplu mezar.

DİYARBAKIR - AÇILAN TOPLU MEZARLAR

***1993 - Diyarbakır Kulp İlçesi Alacaköy Keper Mezrası:** Askerler tarafından gözaltına alındıktan sonra katledilen 11 köylüye ait toplu mezar 4 Kasım 2004 tarihinde İHD'nin girişimleriyle savcılık tarafından açıldı.

***1994 – Diyarbakır Kulp İlçesi Bağcılar Köyü Düzpelit Mezrası Kevrêkok mevkii:** 8 sivil kişiye ait toplu mezar 9 Mayıs 2003 tarihinde ortaya çıktı.

***28 Mayıs 1994 – Diyarbakır'ın Lice İlçesi Yalımlı (Xosar) Köyü:** Güvenlik güçleri tarafından kaybedilen Bahri Budak (61) ile torunu Metin Budak'ın (14) kemikleri Mayıs 2005'te İHD'nin girişimleri sonucu ortaya çıkarıldı.

***1997 - Diyarbakır'ın Lice İlçesi Dibek Köyü:** JİTEM elemanları tarafından gözaltına alınan ve bir daha kendilerinden haber alınamayan Sadık Ulumaskan ve oğlu Seyithan Ulumaskan'ın cenazeleri İHD'nin girişimleri sonucu savcılık tarafından yapılan kazı sonucu Temmuz 2009 tarihinde ortaya çıktı.

***Diyarbakır Mardinkapı Mezarlığı:** Kaçırılarak kaybedilen 7 kişi için İHD'nin girişimleri sonucu savcılık tarafından yapılan kazılarda 4 kişinin kemiklerine ulaşıldı.

***Diyarbakır'ın Sur ilçesi İşkale mevkiindeki eski Saraykapı Cezaevi:** JİTEM'in sorgu merkezi olarak bilinen eski cezaevinin bahçesinde 11 Ocak 2012 tarihinde restorasyon çalışmaları sırasında yapılan kazılarda toplam 29 kişiye ait kemiklerin bulunduğu bir toplu mezar ortaya çıktı. Kemiklerin eski dönemlere ait olduğu ileri sürüldü.

***Diyarbakır Çınar İlçesi Zerzevan Kalesi:** Diyarbakır-Mardin karayolunun 45'inci kilometresinde bulunan Roma dönemine ait Zerzevan Kalesi kalıntılarındaki yer alan yedi metre derinliğindeki bir su sarnıcında 20 kişiye ait kafatası bulundu. Çınar Cumhuriyet Savcısı gözetiminde 7 Şubat 2014 tarihinde açılan toplu mezarda bulunan kemik parçaları incelenmek üzere Adli Tıp Kurumu'na gönderildi.

***26 Aralık 1997 – Diyarbakır Bismil Kefnecal (Alabal) Köyü mezarlığı:** Kaçırılarak kaybedilen Mehmet Özdemir'e ait olduğu iddiasıyla açılan mezarda 1 kişiye ait kemikler bulundu.

SIİRT		
	MEZAR SAYISI	KİŞİ SAYISI
TOPLU MEZAR İDDİASI	40	585
AÇILAN TOPLU MEZAR	1	8
TOPLAM	41	593

***1989 - Siirt Merkez – Newala Qasaba (Kasaplar Deresi):** Çoğu PKK Militanı 98 kişinin öldürüldükten sonra atıldığı geniş bir alana yayılan toplu mezar. (Daha fazla olabileceği yönünde bilgiler var)

***1989 – Siirt’in Şirvan ilçesi Taşlıköy ile Damlıköy arasında bulunan Emerzege mevki:** Askerler ile PKK’liler arasında çıkan çatışmada yaşamını yitiren 8 militanın cenazesi Emerzege mevkiindeki bulunan dere yatağındaki bir çınar ağacına yaklaşık 10 metre kala toplu halde gömüldü.

***Eylül 1990 - Siirt Erüh İlçesi mezarlığı:** Eynê Köyü kırsalında çıkan çatışmada yaşamını yitiren 9 PKK militanının cenazeleri Erüh İlçe merkezinde bulunan mezarlığa topluca gömüldü.

***1990 – Siirt Erüh İlçesi Gölgekonak (Hilêloka) Köyü:** Meydana gelen bir çatışmada yaşamını yitiren 1 PKK militanına ait cenaze Gölgekonak Köyü okulunun karşısındaki alanda gömüldü.

***1990 – Siirt’in Şirvan ilçesi Taşlıköy ile Damlıköy arasında bulunan Emerzege mevki:** 1990 yılının sonbaharında çıkan çatışmada yaşamını yitiren 6’sı kadın 13 PKK’linin cenazesi Emerzege mevkiindeki bulunan dere yatağındaki çınar ağacına yaklaşık 300 metre uzağına toplu halde gömüldü.

***1991 - Siirt Şirvan İlçesi Tawan Köyü mezarlığı:** Tawan köyü kırsalında meydana gelen çatışmada yaşamını yitiren 10 PKK militanının 8’i ayrı, diğer 2 kişinin de ayrı bir şekilde gömüldüğü köy mezarlığı.

***15 Ağustos 1991 – Siirt Şirvan İlçesi Gundê Kevira Köyü:** Şirvan İlçesi Gundê Kevira kırsalında çoğu sivil ve silahsız olan ve PKK’ye yeni katılacak 13 kişi, askerler tarafından sağ yakalandıktan sonra infaz edildi ve daha sonra toplu halde köy mezarlığına gömüldü.

***1991 – Siirt’in Erüh ilçesi Şawira Köyü kırsalı:** Çatışmada yaşamını yitiren 3 PKK militanının bulunduğu toplu mezar.

***1992-93 - Siirt Baykan İlçesi Çevirimtepe (Girdika) Köyü Taxik mezarı dere kenarı:** Çatışmada yaşamını yitiren 18 PKK militanının iki grup halinde iki ayrı mezara toplu halde gömüldü.

***1992-93 – Siirt Kurtalan Ergüven (Bêlekê) Köyü Koz Mevkii:** Çatışmada yaşamını yitiren 4 PKK militanının gömülü olduğu toplu mezar.

***1992 - Siirt Şirvan İlçesi Komik (Banerxan) Köyü kırsalı:** Çatışmada yaşamını yitiren 17 PKK militanı askerler tarafından köye yakın bir yerde toplu halde gömüldü.

***18 Ağustos 1992 – Siirt Erüh İlçesi Ziyareta Çeman bölgesi:** Erüh İlçesi Gabar ve Herekol dağları arasında bulunan Hêrareş mintikasında çıkan bir çatışmada yaşamını yitiren 3 PKK militanı, askerler tarafından arazide bırakıldıktan sonra köylüler tarafından Ziyareta Çeman denen bölgeye defnedildi.

***Eylül 1993 – Siirt Pervari İlçesi Doğanca Karakolu yakınları:** Pervari İlçesi Herekol Dağı Gez Yaylası'nda meydana gelen çatışmada yaşamını yitiren 2 PKK militanı katırlarla Doğanca Karakolu'na getirildikten sonra karakolun 300 metre güney yamacında toplu halde gömüldü.

***1993 – Siirt Eruh İlçesi Ergüven (Baluka) köyü Koza mevkii:** Çatışmada yaşamını yitiren 4 PKK militanının askerler tarafından topluca gömüldüğü toplu mezar.

***1993 - Siirt Baykan İlçesi Kikan Köyü:** Çatışmada yaşamını yitiren 2 PKK militanının askerler tarafından gömüldüğü toplu mezar.

***1993 - Siirt Kurtalan İlçesi Yeşilkonak (Kadıya) köyü kırsalı:** Çatışmada yaşamını yitiren 7 PKK militanının köyün alt kısmında gömüldüğü toplu mezar.

***1993-94 – Siirt Pervari İlçesi Yeniaydın (Rova) Köyü mezarlığı:** Meydana gelen bir çatışmada yaşamını yitiren 6 PKK militanının köy mezarlığında toplu halde gömüldüğü toplu mezar.

***1993-94 – Siirt Pervari İlçesi Yeniaydın (Rova) Köyü ile İğneli (Mexis) Mezrası arası:** Meydana gelen bir çatışmada yaşamını yitiren 1 PKK militanı Yeniaydın ile İğneli köyleri arasında bulunan Kanîya Diza mıntıkasında bir mezara gömüldü.

***1993-94 – Siirt Pervari İlçesi Yeniaydın (Rova) Köyü İğneli (Mexis) Mezrası:** Meydana gelen bir çatışmada yaşamını yitiren 4 PKK militanı, çatışma sonrası Yeniaydın Köyü İğneli Mezrası'nda eski karakol binasının bulunduğu yere toplu halde gömüldü.

***1994 - Siirt Şirvan İlçesi Harat Köyü kırsalı:** Çatışmada yaşamını yitiren 6 PKK militanı köye yakın bir yerde askerlerin zorlamasıyla köylüler tarafından toplu halde bir mezara gömüldü.

***1994 - Siirt Merkez Ekmekçiler (Binêve) köyü karakol bahçesi:** Çatışmada yaşamını yitiren 2 PKK militanı askerler tarafından Jandarma Karakolu'nun bahçesine gömüldü.

***1995 – Siirt Şirvan İlçesi Şêx Ciman alanı:** Şirvan kırsalında askerlerin düzenlediği kapsamlı operasyonda çıkan çatışmada alanda bulunan 110 kişilik PKK'li gruptan 80'i yaşamını yitirdi. Şêx Ciman alanında meydana gelen ve kimyasal silahların da kullanıldığı iddia edilen çatışmada yaşamını 80 kişi toplu halde söz konusu alanda toplu halde gömüldü.

***1995 – Siirt Kurtalan İlçesi Kışlacık (Lêfê) Köyü kırsalı:** Kışlacık Köyü kırsalında bulunan bir mağarada bulunan 3 PKK militanı köylüler tarafından kendilerine getirilen yemekten zehirlenerek yaşamlarını yitirdi ve cenazeleri aynı mağarada toplu halde bırakıldı.

***1996 – Siirt Pervari İlçesi Garisan bölgesi:** Çıkan bir çatışmada yaşamını yitiren ancak sayıları henüz tespit edilemeyen PKK militanlarına ait toplu mezar.

***1997 – Siirt'in Eruh İlçesi Dalkurur (Kanika) Köyü:** Kırsal alanda gerçekleştirilen operasyon sonucu çıkan çatışmada yaşamını yitiren 14 PKK militanından 13'ü köylülerin talebine rağmen defnedilmelerine izin verilmeyerek çatışmanın yaşandığı bölgede gelişigüzel kayalıklar arasına atıldığı toplu mezar.

***1998 – Siirt Pervari İlçesi Yapraktepe (Erwêx) Köyü kırsalı:** Yapraktepe Köyü kırsalında meydana gelen çatışmada yaşamını yitiren 3 PKK militanının köyün doğu bölgesinde toplu halde gömüldüğü toplu mezar.

***1999 - Siirt'in Kurtalan İlçesi Gözpnar Beldesi Toytepe mevkiî dere yatağı:** Askerlerin kurduğu pusuda yaşamını yitiren 10 PKK militanı askerler tarafından toplu halde bir mezara gömüldü.

***Siirt'in Eruh ilçesi Kuşdalı (Şawira) köyü yakınlarındaki Çaçê ve Garisan bölgeleri arasındaki alan:** 1990-1998 yılları arasında çıkan çatışmalarda yaşamını yitiren 200'e yakın gerillaya ait, çoğu toprak yüzeyinde, hayvanlar tarafından parçalanmış veya doğa olayları sonucu dağılan toplu mezar ortaya çıktı. Toplu mezar alanında insan kemikleri arazide ayrı ayrı noktalarda bulunuyor.

***Siirt'in Eruh ilçesi Kuşdalı (Şawira) köyü:** Köyün köprüsüne 5-6 kilometre mesafede derenin kenarında 2 gerillanın gömülü olduğu toplu mezar.

***Siirt'in Eruh İlçesi Yelkesen (Basixrê) Köyü:** Çatışmada yaşamını yitiren 7 PKK militanının bulunduğu toplu mezar.

***Siirt'in Eruh İlçesi Bozatlî (Basnê) Köyü:** Çatışmada yaşamını yitiren 3 PKK militanı ile askerler tarafından öldürülen Bozatlî Köyü sakinlerinden 5 sivil vatandaşın bulunduğu toplu mezar.

***Siirt Merkez Gökçebağ Beldesi Kele Seyfo mevkiî:** Meydana gelen bir çatışmada yaşamını yitiren 4 PKK militanına ait toplu mezar.

***Siirt Eruh İlçesi Çizmeli (Nîvila) Köyü karakolun yan tarafı:** Çizmeli Köyü kırsalında meydana gelen çatışmada yaşamını yitiren 7 PKK militanı çatışma sonrası Çizmeli Köyü Karakolu binasının güney istikametinde nöbetçi nizamiyesinin yaklaşık 50 metre yakınlarındaki alana toplu halde gömüldü.

***Siirt Eruh İlçesi Bilgili (Mêrgê) Mezrası:** Kırsal alanda meydana gelen çatışmada yaşamını yitiren 4 PKK militanın mezarının 2 kilometre ilerisindeki anayolun sağ tarafında gömülü olduğu toplu mezar.

***Siirt Şirvan İlçesi Maden Köyü kırsalı:** Meydana gelen bir çatışmada yaşamını yitiren ve daha sonra yakıldığı ileri sürülen 4 PKK militanının Maden köyü yakınlarında toplu halde gömüldüğü toplu mezar.

***Siirt Baykan İlçesi İstirya Hengiz Köyü Konik Köprüsü:** Meydana gelen bir çatışmada yaşamını yitiren 4 PKK militanının Konik Köprüsü'ne yakın bir yerde bulunan su kuyusunda gömülü olduğu toplu mezar.

***Siirt Pervari İlçesi Palamut (Şoz) Köyü ile Tosuntarla (Gundêş) köyleri arası:** Palamut ile Tosuntarla köyleri arasında bulunan korucuların nöbet tuttıkları alanda çatışmada yaşamını yitiren 4 PKK militanının toplu halde gömüldüğü toplu mezar.

***Siirt Pervari İlçesi Hêşeta Spi Köyü Karakolu bahçesi:** Meydana gelen bir çatışmada yaşamını yitiren 5 PKK militanı Hêşeta Spi Köyü'nün hemen girişinde köy okulunun karşısındaki karakolun bahçesine gömüldü.

***Siirt Pervari İlçesi Çemêkarê Yaylası Xweşmexelan mıntıkası:** Çemêkarê Yaylası kırsalında çıkan çatışmada yaşamını yitiren 2 PKK militanının toplu halde gömüldüğü toplu mezar.

SIİRT - AÇILAN TOPLU MEZARLAR

***1989 - Siirt Merkez Newala Qasaba (Kasaplar Deresi):** Savcılık tarafından yapılan kazı sonucu 8 kişinin cesedine ulaşıldı.

BİTLİS		
	MEZAR SAYISI	KİŞİ SAYISI
TOPLU MEZAR İDDİASI	40	559
AÇILAN TOPLU MEZAR	4	24
TOPLAM	44	583

***1993 – Bitlis Merkez Lêrd ve Sisor köyleri yolu üst kısmı:** Meydana gelen bir çatışmada yaşamını yitiren 33 PKK militanı köy yolunun üst tarafındaki alana toplu halde gömüldü.

***1993 - Bitlis Merkez Arap Köprüsü mevki:** Bitlis'in Şex Cuma alanında meydana gelen çatışmada yaşamını yitiren 8 PKK militanı, daha sonra askerler tarafından Bitlis merkeze getirilerek Arap Köprüsü mevkiinin yanında bulunan eski Ziraat Hayvan Yetiştirme binasının alt kısmında bulunan şehir mezarlığının yanına toplu halde gömüldü.

***1993 – Bitlis Merkez Zingil Köprüsü Qeşemerg mevki:** Meydana gelen çatışmada yaşamını yitiren 9 PKK militanının çatışma sonrası Bitlis Deresi'nin 25. Kilometresinde bulunan Zingil Köprüsü yakınındaki Qeşemerg mevkiinde toplu halde gömüldü.

***1993 – Bitlis merkeze bağlı Sarıkonak (Sixê) ile Şenköy (Şêna Desvisîna) köyleri arası:** Aralarında bölge komutanlarının da bulunduğu gerilla grubuna yönelik düzenlenen operasyon sonucu yaşamını yitiren 33 PKK militanı çatışma alanında kazılan bir çukura toplu halde konuldu. Üstü açık bırakılan çukur, daha sonra yapılan yol çalışması sonrası açılan yolun toprağının altında kaldığı belirtiliyor.

***01 Nisan 1993 – Bitlis merkez Çeltikli köyü (Geliyê Şêx Cima alanı):** Meydana gelen çatışmada yaşamını yitiren 6 PKK üyesi, daha sonra Çeltikli köyündeki mezarlığa toplu halde gömüldü.

***1994 - Bitlis Merkez Arap Köprüsü mevki:** Bitlis'in Duav Yaylası'nda meydana gelen çatışmada yaşamını yitiren 5 PKK militanı, çatışma sonrası askerler tarafından Bitlis merkeze getirilerek Arap Köprüsü mevkiinin yanında bulunan eski Ziraat Hayvan Yetiştirme binasının alt kısmındaki şehir mezarlığının yanına 3'ü ayrı, 2'si ayrı bir şekilde iki ayrı toplu mezara gömüldü.

***1994 – Bitlis Merkez Bitlis Deresi Küfendür Hanı yanı:** Askerler tarafından infaz edildiği belirtilen 3 sivil öldürüldükten sonra bir panzerle Küfendür Hanı'nın yanında açılan bir çukura toplu halde gömüldü.

***1994 – Bitlis Hizan İlçesi kırsalı:** Çatışmada yaşamını yitiren 8 PKK militanının toplu halde gömüldüğü toplu mezar.

***1994 – Bitlis Mutki İlçesi Arsan Deresi (Newala Warê Hiro) bölgesi:** Pusuya düşürülerek öldürülen 7 PKK militanından 6'sı aynı alanda toplu halde gömüldü.

***1994 – Bitlis'in Mutki ilçesi Ocaklı (Pirnesin) köyü kırsalı:** Mutki'de, Ocaklı (Pirnesin) köyü kırsalında meydana gelen heyelan sonucu bir PKK'liye ait cenazenin bulunması ardından yapılan incelemede aynı bölgede 16 PKK'linin toplu bir şekilde gömüldüğü ortaya çıktı. Toplu mezarın, 1994 yılında çıkan bir çatışma sırasında, F-16 savaş uçaklarının bombardımanı sonucu yaşamını yitiren ve askerler tarafından toplu gömülen 16 PKK'liye ait olduğu belirtiliyor.

***1994 - Bitlis'in Tatvan İlçesi Kokarsu (Arpêt) Köyü Geliyê Karoka bölgesi:** 33 PKK militanının bulunduğu toplu mezar.

***1994 - Bitlis'in Tatvan İlçesi Kender Dağı karşısındaki Bındaki Dağı zirvesi:** 19 PKK militanının bulunduğu toplu mezar.

***1994 - Bitlis'in Tatvan İlçesi Komik Mezrası Warê Mahmut alanı:** 30'a yakın sivil giyimli kişilerin bulunduğu toplu mezar.

***1995 – Bitlis Mutki İlçesi Çatalsöğüt (Xaştax) Köyü:** Çatışmada yaşamını yitiren 4 PKK militanının cenazesinin bulunduğu toplu mezar.

***1995 - Bitlis Merkeze bağlı Hora Şêxan ve Hora Kurmanca, Şêxcuma Vadisi arasında bulunan boğaz:** Çatışmada yaşamını yitiren 17 PKK militanının bulunduğu toplu mezar.

***1995 – Bitlis merkez İçgeçit (Xumaç) Köyü:** 1995 yılının sonbaharında İçgeçit Köyü girişinde askerlerin pususuna düşen ve çıkan çatışma sonucu yaşamını yitiren 2 PKK militanı, İçgeçit Köyü mezarlığının hemen alt kısmında bulunan yere toplu halde gömüldü.

***1995 – Bitlis Hizan İlçesi Mirmend Köyü Avaberxan kırsalı:** Korucular tarafından pusuya düşürülerek yaşamını yitiren 3 PKK militanı çatışmanın yaşandığı Avaberxan mıntıkasında toplu halde gömüldü.

***1996 - Bitlis'in Cengiz Köyü köprüsünün yukarısındaki vadi:** Çatışmada yaşamını yitiren 18 PKK militanının bulunduğu toplu mezar.

***Haziran 1996 - Bitlis'in Tatvan İlçesi Pihok Köyü:** Çatışmada yaşamını yitiren 17 PKK militanının bulunduğu toplu mezar.

***1996 – Bitlis Tatvan İlçesi Orans Köyü Çilkanî Mezrası:** Çatışmada yaşamını yitiren 18 PKK militanının Çilkanî mezrasında toplu halde gömüldüğü toplu mezar.

***1996 - Bitlis'in Mutki ilçesi Xaçereş Dağı:** Askerlerin düzenlediği bir operasyon sırasında meydana gelen çatışmada yaşamını yitiren 24 PKK militanı, aynı alanda kazılan 2 adet çukura toplu halde gömüldü. Toplu mezar alanında kemik ve elbise parçaları toprak yüzeyinde görülebiliyor.

***12 Mayıs 1997- Bitlis'in Duav Yaylası:** Çatışmada yaşamını yitiren 28 PKK militanının bulunduğu toplu mezar.

***Nisan 1997 - Bitlis'in Güroymak İlçesi 'Su Deposu' denilen bölge:** Çatışmada yaşamını yitiren 27 PKK militanının bulunduğu toplu mezar.

***1997 – Bitlis Geliyê Şêx Ciman alanı:** Bitlis-Mutki-Baykan üçgeninde bulunan Geliyê Şêx Ciman bölgesinde çıkan çatışmada bir mağarada bulunan 17 PKK'linin kimyasal silahlar kullanılarak öldürüldü. Yaşamını yitiren militanların aynı mağarada toplu halde bırakıldığı belirtiliyor.

***1999 – Bitlis Tatvan İlçesi Kokarsu (Arpêt) Köyü Sütü (Karikan) Mezrası:** Sütü mezrasında korucu ve askerlerin attığı pusuda yaşamını yitiren 12 PKK militanı, çatışma sonrası arazide bırakıldı. Hayvanlar tarafından cesetleri parçalanan ve dağılan militanların kemikleri daha sonra olayı gören iki kamyoncu tarafından toplu halde bir çukura gömüldü.

***1999 – Bitlis Merkez Lêrd ve Sisor köyleri yolu alt kısmı:** Meydana gelen bir çatışmada yaşamını yitiren 17 PKK militanının toplu halde gömüldüğü Lêrd ve Sisor köyleri yolunun altındaki toplu mezar.

***Bitlis Mutki İlçesi Jandarma Komutanlığı bahçesi:** Mutki'ye bağlı Salman (Kıznu) Köyü kırsalında çatışmada yaşamını yitiren 3 PKK militanı ile sağ yakalanarak infaz edilen 1 militanı İlçe Jandarma Komutanlığı bahçesindeki alana toplu olarak gömüldü.

***Bitlis ile Siirt'in Baykan ilçesi arasında bulunan Dikilitaş mevkii:** Askerin attığı pusu sonucu yaşamını yitiren 40 kadar PKK militanının toplu olarak gömüldüğü toplu mezar.

***Bitlis Hizan İlçesi çöplük alan:** Yeri ve tarihi henüz tespit edilemeyen bir çatışmada yaşamını yitiren 22 PKK militanının Hizan İlçesi'nde ilçe merkezine yakın çöplük alanda gömüldüğü toplu mezar.

***Bitlis Mutki İlçesi Çatalsöğüt (Xaştax) Köyü ormanlık alan:** Çatışmamada yaşamını yitiren 17 PKK militanının gömüldüğü toplu mezar.

***Bitlis Mutki İlçesi Senesor Mezrası:** Mezranın boşaltılmasından sonra köyün kırsalında çıkan çatışmada yaşamını yitiren 9 PKK militanı mezranın okuluna toplu halde gömüldü.

***Bitlis Mutki İlçesi Meydan Kasabası Karakolu yakınları:** Adı geçen bölgede çıkan iki ayrı çatışmada yaşamını yitiren 7 PKK militanı toplu halde iki ayrı toplu mezara gömüldü.

***Bitlis Hizan İlçesi Gayda Beldesi Ava Berxan Yaylası:** Meydana gelen bir çatışmada sayıları tespit edilemeyen bir grup PKK militanının toplu halde gömüldüğü toplu mezar.

***Bitlis Merkez Merkok Köyü yol ayırımı:** Çatışmada yaşamını yitiren 3 PKK militanının Merkok yol ayırımının altında toplu halde gömüldüğü toplu mezar.

***Bitlis Merkez Kemertepe Dağı:** Kemertepe Dağı'nda gerçekleştirilen kapsamlı operasyonda yaşamını yitiren 33 PKK militanı aynı bölgede toplu halde gömüldü.

***Bitlis Merkez Karınca Köyü kırsalı:** Meydana gelen bir çatışmada yaşamını yitiren 8 PKK militanının toplu halde gömüldüğü toplu mezar.

***Bitlis'in Tatvan ilçesi Dibekli köyü Xiyartan mezrası:** Köyün girişindeki ilk evin bahçesinde çatışmada yaşamını yitiren 1 PKK'linin cenazesi bulunuyor. Askerler ibret olsun diye köylüleri toplayıp gözleri önünde bahçeye gömerek, üzerine taş koyuyor.

BİTLİS - AÇILAN TOPLU MEZARLAR

***Bitlis Mutki İlçesi askeri çöplük alan:** 90'lı yıllarda çeşitli zamanlarda meydana gelen çatışmalarda yaşamını yitiren 36 PKK militanın toplu halde gömüldüğü iddia edilen çöplük alan İHD'nin girişimleri sonucu savcılık tarafından açıldı ve iki toplu mezarda 18 kişinin kemiklerine ulaşıldı.

***Bitlis Mutki İlçesi İlçe Jandarma Komutanlığı bahçesi:** Mutki İlçe Jandarma Komutanlığı bahçesinde Mutki Savcısı'nın gözetiminde 23 Şubat 2011 tarihinde gerçekleştirilen kazılarda 6 parça kemiğe ulaşıldı. Kemiklerin bir çatışmada sağ yakalanarak Jandarma Komutanlığı'na getirilen ve daha sonra infaz edilen 5 PKK militanına ait olduğu belirtildi.

***Bitlis Tatvan ilçesine bağlı Dumlupınar Mahallesi Radyolink mevkii:** Daha önce askeri bir alan olarak bilinen bölgede kendisine ev yapmak için kazı yapan bir vatandaş kazı sırasında insanlara ait bir kafatası ve kemik parçaları buldu. 26 Nisan 2012 tarihinde Savcılık tarafından alanda inceleme yapılarak, çıkan kemikler Adli Tıp Kurumu'na gönderildi.

HAKKARİ		
	MEZAR SAYISI	KİŞİ SAYISI
TOPLU MEZAR İDDİASI	37	363

***05 Ağustos 1990 – Hakkari'nin Yüksekova ilçesi:** Yüksekova'ya çalışmak için giden Mehmet Ürün, Ömer Ürün, Sahil Ürün, Sıddık Yakut, Mehmet Yakut, Ömer Kaçan ve Çoban Abdullah Kert, Esendere Beldesi'ne bağlı Aşağıuluyol (Tilorana jêrî) köyünde Yüksekova Jandarma Komutanlığı'na bağlı askerler tarafından gözaltına alındıktan sonra katledilip kaybedildiler. 7 kişiye ait cenazelerin Yüksekova girişinde bulunan ve daha sonra polis noktası olan bölgedeki mezarlığa toplu halde gömüldüğü belirtiliyor.

***1992- Hakkari Şemdinli İlçesi Derecik (Rubarok) Taburu:** 1992 yılında Şemdinli İlçesi kırsal alanında yaşanan çatışmalarda yaşamını yitiren 120 PKK militanının Derecik (Rubarok) İç Güvenlik Taburu'nda toplu halde gömüldüğü ve etrafının tel örgüler ve mayınlarla çevrildiği ileri sürülüyor.

***1992 – Hakkari Yüksekova İlçesi Çiçekközü (Susyan) Köyü:** Köy kırsalında çıkan çatışmada yaşamını yitiren bir PKK'liye ait mezar.

***1992 – Hakkari Yüksekova İlçesi Güvenli (Şahı) Köyü kırsalı:** Yüksekova'ya bağlı İran sınırında bulunan Güvenli (Şahı) Köyü kırsalında yaşanan çatışmada yaşamını yitiren biri kadın 3 PKK militanı yakıldıktan sonra köy mezarlığına defnedildi.

***1993 – Hakkari Yüksekova İlçesi Vargeniman Köyü:** İran sınırında bulunan Wargeniman Köyü'nde 3 genç köylü ile bir çatışmada yaşamını yitiren 4 PKK militanı toplam 7 kişi, köyedeki bir alanda toplu halde gömüldü.

*** 1993 – Hakkari Yüksekova İlçesi Mor Dağı Tavane Köyü:** Meydana gelen çatışmada askerler tarafından öldürülen 4'ü kadın 7 PKK militanı köyün üst tarafında bulunan Beyaz Taş civarında toplu olarak gömüldü.

***1993 – Hakkari Yüksekova İlçesi Hisarki Köyü:** Yüksekova'nın Pinyanîş mıntıkası Hisarki Köyü'nde çıkan çatışmada yaşamını yitiren 5 PKK militanına ait toplu mezar.

***1993 – Hakkari kent girişindeki Büyükçiftlik bölgesi yol kenarı:** Çatışmada yaşamını yitiren 5 PKK militanının cenazesinin bulunduğu toplu mezar.

***1993 – Hakkari Şemdinli İlçesi Derecik Taburu:** Derecik Taburu'na yapılan baskında yaşamını yitiren 30 PKK militanının toplu halde taburun bahçesine gömüldüğü belirtiliyor.

***1994 – Hakkari Yüksekova İlçesi Qirga Mirin alanı:** Gerçekleştirilen askeri operasyonda çıkan çatışma sonucu yaşamını yitiren 18 PKK militanı toplu olarak bir mezara gömüldü.

***1994 – Hakkari Yüksekova İlçesi Mêrgezer alanı:** Alanda gerçekleştirilen operasyonda sağ yakalanan biri kadın 3 PKK militanı infaz edilerek yakıldı. Yaşanan olay sonrası köylüler 3 militanın erimiş cesetlerini köy yakınlarında toplu halde gömdü.

***1994 – Hakkari Yüksekova İlçesi Ağaçlı (Aylava) Köyü:** Köy sakini Şemsettin Yurtseven, Münür Sarıtaş ve Miktaad Özekan adlı siviller askerler tarafından gözaltına alınarak öldürüldükten sonra Yüksekova Jandarma Taburu'nda toplu olarak gömüldü.

***1994 - Hakkari Şemdinli İlçesi Derecik İç Güvenlik Taburu:** Ormancık Köyü'nde

gözetilmesine alınan ve kendilerinden bir daha haber alınamayan 12'si korucu 14 kişinin cenazesinin kurşuna dizildikten sonra taburun bahçesine gömüldüğü toplu mezar.

***1995 – Hakkari Yüksekova İlçesi Perihan Karakolu:** Yüksekova İlçesi'ne bağlı İran sınırında bulunan Perihan Karakolu çevresinde çatışmalarda yaşamını yitiren 16 PKK militanının içerisinde bulunduğu toplu mezar. Aynı noktada 8 İran Kürdistan Demokrat Partisi (İKDP) peşmergesinin de bulunduğu toplu mezar.

***1995 – Hakkari Yüksekova İlçesi Bostancı (Golord) Köyü:** İlçeye bağlı Bostancı Köyü'nde çıkan çatışmada yaşamını yitiren 5 PKK militanının aynı Köyde Mezran Mahallesi Binberi Çınar noktasında toplu halde gömüldükleri toplu mezar. Aynı çatışmada yaşamını yitiren 13 PKK'li aynı bölgeye yakın bir noktada gömüldü. Toplu mezarda Dildar kod adlı İrfan Danış adlı PKK'li de bulunuyor.

***1995 – Hakkari Yüksekova İlçesi Esendere Beldesi Dereiçi (Birdik) Köyü:** Çatışmada yaşamını yitiren Bedran Van kod adlı PKK militanına ait mezar.

***1995 - Hakkari Yüksekova İlçesi Esendere Beldesi Yediveren (Kember) Köyü:** Esendere Beldesi'ne bağlı Yediveren Köyü'nde çıkan bir çatışmada yaşamını yitiren Agiri Guyi ve Dilbirin Erüh kod adlı PKK militanlarına ait toplu mezar.

***1995 – Hakkari Şemdinli İlçesi Durak (Durî) Karakolu:** Şemdinli'ye bağlı Durak (Duri) Köyü kırsalında çıkan çatışmada yaşamını yitiren 3 PKK militanını, Durak Karakolu önünde bulunan köprü altına toplu halde gömüldü.

***1995 – Hakkari Şemdinli İlçesi Ortaklar (Bêsosin) Köyü:** Ortaklar Köyü'nde silahsız olarak korucular tarafından yakalanan 6 PKK militanı askerler tarafından öldürüldükten sonra karakolun üst kısmında bulunan tepeliğe toplu olarak gömüldü.

***2005 – Hakkari Yüksekova İlçesi Suretli (Zêvesor) Köyü:** Yüksekova'ya bağlı Dağlıca (Oramar) mıntıkasında bulunan Suretli (Zêvesor) Köyü Cihî Varan alanında çıkan çatışmada yaşamını yitiren 6 PKK militanı toplu olarak gömüldü.

***2005 – Hakkari Yüksekova İlçesi Suretli (Zêvesor) Köyü:** Yüksekova'ya bağlı Dağlıca (Oramar) mıntıkasında bulunan Suretli (Zevesor) Köyü Cihî Varan alanında çıkan çatışmada yaşamını yitiren 4 PKK militanının toplu olarak gömüldü.

***1996 – Hakkari Yüksekova İlçesi Akalın (Bajêrge) Köyü:** Yüksekova'ya bağlı Tîloran Köyü kırsalında sağ yakalanan Govi Aşireti'ne mensup 7 sivil vatandaş, askerler tarafından öldürüldükten sonra Yüksekova İlçesi'ne bağlı Akalın (Bajîrge) Köyü mezarlığına toplu olarak gömüldü.

***1996 – Hakkari Yüksekova İlçesi Birdik Köyü kırsalı:** Yüksekova'ya bağlı Birdik Köyü kırsalında çıkan çatışmada yaşamını yitiren 9 PKK militanı ile hemen ardından yaşamını yitiren 1 PKK militanı askerler tarafından aynı yerde toplu halde gömüldü.

***1996 – Hakkari Yüksekova İlçesi Kısıklı (Dilezî) Köyü:** Yüksekova'ya bağlı Kısıklı (Dilezî) Köyü'nde yaşanan çatışmada yaşamını yitiren 3 PKK militanı toplu olarak gömüldü.

***1996 – Hakkari merkeze bağlı Otluca köyü:** Köyün kırsalında çıkan bir çatışma sonrası sağ yakalanan ve askerler tarafından yargısız bir şekilde infaz edilen 2'si kadın 6 PKK militanı, askerler tarafından köyde bulunan Dağ Komando Tugayı'nın güneyinden geçen çayın yaklaşık 30 metre yakınına toplu halde gömüldü.

***1998 – Hakkari Kavaklı (Marinus) Köyü:** Kavaklı Köyü kırsalında çıkan çatışmada yaşamını yitiren 3 PKK militanının köy içinde bulunan Pişta Aşı’de toplu olarak gömüldüğü toplu mezar.

***1998 – Hakkari Demirli Köyü kırsalı:** Çıkan çatışmada yaşamını yitiren 12 PKK militanından 8’inin cenazesi toplu halde bir mezara gömüldü.

***Haziran 1999 – Hakkari Yüksekova İlçesi Yeşiltaş Köyü Reşko Tepesi Erbuş Yaylası:** Yeşiltaş (İştazın) ile Darıca (Serpil) köyleri arasında bulunan Cilo Dağı mıntıkasında yaşanan çatışmada yaşamını yitiren 13 PKK militanı, çatışma sonrası Cilo Dağı eteklerinde bulunan Reşko Tepesi Erbuş Yaylası’nda iki ayrı noktaya toplu halde gömüldü.

***Hakkari Çaltıkuru (Sêvîn) Köyü Gola Gewro mıntıkası:** Çatışmada yaşamını yitiren 3 PKK militanının cenazesi toplu halde gömüldüğü toplu mezar.

***Hakkari Şemdinli İlçesi Örencik (Bênavok) Köyü üst kısmı:** Çıkan bir çatışmada yakılarak öldürüldüğü ileri sürülen 8 PKK militanının bulunduğu toplu mezar.

***Hakkari Yüksekova İlçesi Esendere Beldesi Ovaîçi (Basan) Köyü:** Esendere Beldesi’ne bağlı Ovaîçi (Basan) Köyü yaylasında çıkan çatışmada yaşamını yitiren 6 PKK militanına ait 2 ayrı toplu mezar.

***Hakkari Yüksekova İlçesi Deştlok alanı:** Yüksekova’ya bağlı Deştlok alanında bulunan yaylada çıkan bir çatışmada yaşamını yitirdikten sonra askerler tarafından toplu halde gömülen 6 PKK militanına ait toplu mezar.

***Hakkari'nin Şemdinli ilçesi Ormancık (Bêgalte) ile Xepîştê bölgeleri arası:** Şemdinli kırsalında çıkan bir çatışmada yaşamını yitiren 3 PKK militanı, Xepîştê bölgesinin girişine 20 metre kala sol tarafta bulunan taşlıklar arasına toplu halde gömüldü. Toplu mezarın yağışlar nedeniyle gün yüzüne çıktığı belirtiliyor.

BİNGÖL		
	MEZAR SAYISI	KİŞİ SAYISI
TOPLU MEZAR İDDİASI	39	461
AÇILAN TOPLU MEZAR	1	38
TOPLAM	40	499

***1992 – Bingöl Genç İlçesi Xeylan Köyü:** Köyün kırsalında çıkan çatışmada yaşamını yitiren 4 PKK militanı dere kenarında toplu halde gömüldü.

***Mayıs 1992 – Bingöl Merkez Düzağaç Mezarlığı:** Bingöl'ün Solhan İlçesi'nde meydana gelen çatışmada yaşamını yitiren 23 PKK militanın cenazesi çatışma sonrası askerler tarafından Bingöl merkez Düzağaç mezarlığına toplu halde gömüldü.

***1993-94 – Bingöl'ün Sancak Beldesi Sarıgümüş köyü:** Çıkan bir çatışmada yaşamını yitiren kimliği bilinmeyen kadın bir PKK militanı köy mezarlığına yakın bir yerde gömüldü.

***Mart 1994 – Bingöl Merkez Düzağaç Mezarlığı:** Bingöl'ün Adaklı İlçesi kırsalında gerçekleştirilen operasyon sonucu meydana gelen çatışmada yaşamını yitiren 34 PKK militanından 14'ünün cenazesi aileleri tarafından alınırken, 20 militanın cenazesi Bingöl merkez Düzağaç Mezarlığı'nda toplu halde gömüldü.

***1994 – Bingöl'ün Adaklı ilçesi Bandos Tepesi:** Adaklı ve Yedisu ilçeleri arasındaki Bandos tepesinin zirvesinde meydana gelen bir çatışmada yaşamını yitiren 8 PKK militanı çatışma alanında toplu halde gömüldü.

***1996 – Bingöl Genç ilçesi Büyükçağ (Hegaderê) Köyü'nün alt kısmında geçen iki derenin birleştiği nokta:** Atmaca operasyonunda yaşamını yitiren 3 PKK militanının gömüldüğü toplu mezar.

***1996 – Bingöl'ün Yayladere ilçesi Cakikagil (Maskab Herdif) köyü:** Köyün 500 metre güneydoğusunda dağ yamacında çıkan bir çatışmada yaşamını yitiren çok sayıda PKK militanının toplu olarak gömüldüğü bir toplu mezar bulunuyor. Toplu mezardaki kişi sayısı hakkında net bilgi elde edilemedi.

***Mart 1997 – Bingöl Yedisu İlçesi Jandarma Komutanlığı'nın yanı:** Yedisu kırsalında meydana gelen çatışmada yaşamını yitiren 13'ü kadın 43 PKK militanının çatışma sonrası Yedisu İlçe Jandarma Komutanlığı bahçesinin yan tarafında toplu halde gömüldü.

***6 Mart 1998 – Bingöl Yedisu İlçesi eski adliyenin yan tarafı:** Yedisu İlçesi Akımlı (Dînik) Köyü Tuzluca mezarında çıkan çatışmada yaşamını yitiren 30 PKK militanı Yedisu eski adliye binasının yan tarafındaki bir alana toplu halde gömüldü.

***Ağustos 1998 – Bingöl'ün Genç ilçesi Yenisu (Nederan) köyü Atlar (Warên Astoran) mevki:** Meydana gelen bir çatışmada yaşamını yitiren 3 PKK militanı Yenisu köyü korucuları tarafından çatışma bölgesine toplu halde gömüldü.

***24 Eylül 2000 – Bingöl Yedisu İlçesi Goma Kotan mezarı:** 5 PKK militanından 4'ü askerler tarafından sağ yakalanıp öldürüldü, daha sonra askerler tarafından Yedisu Jandarma Komando Komutanlığı bahçesine gömüldü.

***Bingöl Genç İlçesi ile Diyarbakır'ın Lice ve Hani ilçeleri arası Seli Dağı:** Çatışmada yaşamını yitiren 8 PKK militanının gömüldüğü toplu mezar.

***Bingöl'ün Genç İlçesi ile Diyarbakır'ın Lice İlçesi arasındaki kırsal bölge:** 4'ü sivil 8'i PKK militanlarına ait olan toplam 12 kişinin bulunduğu toplu mezar.

***Bingöl Kığı İlçesi şehir mezarlığı:** 90'lı yıllarda çatışmalarda yaşamını yitiren 34 PKK militanı çeşitli zamanlarda getirilerek ilçe mezarlığına defnedildi. (Mezarların krokileri belediyede mevcuttur)

***Bingöl Yayladere İlçesi şehir mezarlığı:** Yayladere belediyesinden alınan bilgilere göre biri kadın 6 PKK militanının cenazeleri ilçe mezarlığına defnedildi.

***Bingil Merkez Düzağaç mevkiindeki şehir mezarlığı:** Belediye yetkililerinden alınan bilgilere göre 1992 yılına ait 6, 1993 yılına ait 43, 1994 yılına ait 31, 1995 yılına ait 10, 1996 yılına ait 9, 1997 yılına ait 7, 1998 yılına ait 3, 1999 yılına ait 4, 2000 yılına ait 2, 2005 yılına ait 1 ve hangi tarihte getirildiği bilinmeyen 6 PKK militanının bulunduğu toplam 122 kişiye ait toplu mezar Bingöl Düzağaç mevkiindeki şehir mezarlığında bulunmaktadır.

***Bingöl Merkez Gökçekanat Köyü:** Çatışmada yaşamını yitiren 3 PKK militanının köy yakınlarında toplu halde gömüldüğü toplu mezar.

***Bingöl Merkez Çiriş Köyü:** Meydana gelen çatışmada yaşamını yitiren 2 PKK militanı köyün kırsal bölgesinde toplu halde gömüldü.

***Bingöl Merkez Şaban Köyü:** Meydana gelen çatışmada yaşamını yitiren 2 PKK militanı köye yakın kırsal kesimde toplu halde gömüldü.

***Bingöl Karlıova İlçesi şehir mezarlığı:** Karlıova kırsalında çıkan çatışmada yaşamını yitiren 3 PKK militanı çatışma sonrası Karlıova ilçe merkezine getirilerek ilçe mezarlığına toplu halde gömüldü.

***Bingöl Karlıova İlçesi şehir mezarlığı:** Karlıova kırsalında meydana gelen bir çatışmada yaşamını yitiren 10 PKK militanı ilçe mezarlığına toplu halde gömüldü.

***Bingöl Karlıova İlçesi Kırachtepe Köyü kırsalı:** Yaşamını yitiren 1 PKK militanı Kırachtepe Köyü kırsalında açılan bir mezara defnedildi.

***Bingöl Genç İlçesi Servi (Siwan) Beldesi top sahası:** Servi Beldesi kırsalında çıkan çatışmada yaşamını yitiren 8 PKK militanının daha sonra beldeye getirilerek futbol sahası olarak kullanılan alanın yanına toplu olarak gömüldüğü toplu mezar.

***Bingöl Adaklı İlçesi Karêr mıntıkası Sarıdibek (Korkan) Köyü Warêkoyî Yaylası:** Meydana gelen bir çatışmada yaşamını yitiren 3 PKK militanının cenazesi Sarıdibek Köyü'nün Warêkoyî Yaylası'nda toplu halde gömüldü.

***Bingöl Adaklı İlçesi şehir mezarlığı:** Meydana gelen bir çatışmada yaşamını yitiren 5 PKK militanının Adaklı ilçe mezarlığında toplu halde gömüldüğü toplu mezar.

***Bingöl Genç İlçesi Büyükçağ Köyü:** Şeyh Sait ayaklanmasının ardından bölgede başlatılan büyük hareket sırasında 1928 yılında Bingöl ili Genç İlçesi Büyükçağ Köyü'nü basan askerler köyde bulunan erkek-kadın-çocuk 85 kişiyi bir evin içerisine doldurarak, evi ateşe verdi. Diri diri yakılan 85 kişiden biri kurtulurken, geri kalan 84 köylü evin içinde yanarak can verdi ve içinde bulundukları ev başlarına yıkılarak mezarları oldu. 84 kişinin içinde bulunduğu toplu mezar halen aynı bölgede duruyor.

***Bingöl merkeze bağı Kuruca (Xezik) köyü:** 1925 Şeyh Said isyanı sırasında Elazığ'ın Karakoçan ile Palu ilçelerine bağı olan Bahçecik (Nişanyan), Altınoluk (Tirkan), Sarıcan (Sarcon) köylerinden alınarak katledilen 16 köylü, Xezik köyünde toplu halde gömüldü.

***Bingöl'ün Genç ilçesi Sayer mezarası:** Şêx Said ayaklanması döneminde Sayer köyünde çoğı kadın ve çocuktan oluşun çok sayıda köylü bir evin içersine konularak yakıldığı ve toplu mezara gömüldüğü belirtiliyor. Öldürülenlerin sayısı hakkında net bilgi elde edilemedi.

***Bingöl'ün Solhan ilçesi Topluca mezarası:** Şêx Said ayaklanması döneminde köyde çoğı kadın ve çocuk çok sayıda köylü toplu halde öldürülerek, toplu mezara gömüldüğü ileri sürülüyor. Toplu mezardaki kişı sayısı hakkında net bilgi elde edilemedi.

BİNGÖL - AÇILAN TOPLU MEZARLAR

***1988-1997 - Bingöl'ün Genç İlçesi:** Çatışmalarda yaşamını yitiren 38 PKK militanının cenazeleri İHD'nin girişimleri sonucu savcılık tarafından yapılan kazıda 11 Ekim 2009 tarihinde ortaya çıktı.

VAN		
	MEZAR SAYISI	KİŞİ SAYISI
TOPLU MEZAR İDDİASI	25	296

***Haziran 1993 - Van Erciş İlçesi Seyit Muhammet Mezarlığı:** Erciş'in Zilan Köyü kırsalı Çatışmada yaşamını yitiren biri kadın 4 PKK militanının ilçe merkezinde bulunan Seyit Muhammet Mezarlığında toplu olarak gömüldüğü toplu mezar.

***1994 - Van'ın Özalp İlçesi Kırkçalı Köyü kırsalı:** Çatışmada yaşamını yitiren 10 PKK militanı askerler tarafından köye yakın bir yerde topluca gömüldüğü toplu mezar.

***1994 - Van'ın Gürpınar İlçesi Yalınca (Dim) Köyü:** Gürpınar'ın Tüzek Köyü'nün üst kısımlarında ve Hakkari, Şırnak ile Van arasında bulunan Çiyareşk alanında çıkan çatışmada yaşamını yitiren biri kadın 42 PKK militanı ile başka bir çatışmada yaşamını yitiren 3 militanın gömülü olduğu toplu mezar.

***1994 - Van'ın Gürpınar İlçesi Tüzek Köyü Payızava mıntıkası:** Tüzek Köyü'nde bulunan 45 kişinin içinde bulunduğu toplu mezarın haricinde aynı bölgede çıkan çatışmalarda yaşamını yitiren 21 kişinin toplu halde gömüldüğü 3 ayrı toplu mezar. Toplu mezarların ikisinde 8'er kişi, birinde ise 5 kişi olduğu belirtiliyor.

***1994-1995 – Van'ın Çaldıran İlçesi ilçe mezarlığı:** Çaldıran İlçesi'ne bağlı Demircik (Tirşik) Köyü kırsalında çıkan çatışmada yaşamını yitiren 9 PKK militanının, çatışma sonrası getirildiği ilçe merkezinde halka teşhir edildikten sonra ilçe mezarlığında toplu halde gömüldükleri toplu mezar.

***1995 – Van'ın Özalp ilçesi Kırkçalı (Hezare) köyü:** Özalp kırsalında çıkan bir çatışmada yaşamını yitiren 7 PKK militanından 2'sinin cenazesi çatışma alanında bırakılırken, 5 cenaze köy mezarlığına yakın bir yerde toplu olarak gömüldü.

***1995 – Van'ın Başkale İlçesi Dêrişk Karakolu:** Başkale'ye bağlı Mordağları Geliyê Xaşkan mıntıkasında çıkan çatışmada yaşamını yitiren 1 PKK militanını Dêrişk Karakolu'na defnedildi.

***1995 - Van Gürpınar İlçesi Taşraca Köyü kırsalı:** Uçaklarla havadan yapılan bombardıman ve atılan kimyasal bombalar sonucu yaşamını yitiren 45 PKK militanı askerler tarafından kazılan çukura üst üste atılarak gömüldüğü toplu mezar.

***1995 - Van Özalp İlçesi Kırkçalı (Hezarê) Köyü mezarlığı:** Çatışmada yaşamını yitiren 5 PKK militanının bulunduğu toplu mezar.

***1997 – Van Bahçesaray İlçesi Kirapet Tepesi:** Çatışmada yaşamını yitiren 1 PKK militanına ait mezar.

***Kasım 1997 – Van Başkale İlçesi Akçalı (Sewkan) Köyü:** Çatışmada yaşamını yitiren 7 PKK militanının toplu halde gömüldüğü toplu mezar.

***1997 – Van'ın Bahçesaray ilçe merkezi:** İlçe merkezinden yaklaşık 20 kilometre uzaklıkta bulunan Ulubeyli Karakolu'nda meydana gelen çatışmada yaşamını yitiren 3 PKK militanı, askerler tarafından Bahçesaray Belediyesi'ne ait tarım arabasının arkasına bağlanarak ilçe merkezinde sürüklenerek dolaştırıldıktan sonra çarşı merkezi dışında yol kenarına atılarak, üstüne toprak atıldı.

***Eylül 1998 – Van Gürpınar İlçesi Çepkanlı (Pagan) Köyü:** Meydana gelen çatışmada yaşamını yitiren 5 PKK militanının köy yakınlarında toplu halde gömüldüğü toplu mezar.

***1998 – Van Bahçesaray İlçesi ilçe çıkışında yol kenarı:** Bahçesaray İlçesi Kevirê Kalo mıntıkasında meydana gelen çatışmada yaşamını yitiren 3 PKK militanı, daha sonra Bahçesaray ilçe merkezine getirilerek ilçe çıkışındaki yol kenarına belediye ekipleri tarafından toplu halde gömüldü.

***Ekim 1998 – Van Çatak İlçesi Andiçen (Kelehê) Köyü kırsalındaki mağara:** Çatak İlçesi ile Şırnak'ın Beytüşşebap İlçesi arasında bulunan bölgede gerçekleştirilen operasyonda aralarında Alman Araştırmacı Andrea Wolf'un da bulunduğu 3'ü kadın 41 PKK militanının cenazesi çatışmanın yaşandığı mağarada toplu halde bırakıldı. Mağara askerler tarafından patlayıcılarla yıkılarak, içindeki cenazelerin üzerine yıkıldı.

***Ekim 1998 – Van Çatak İlçesi Görentaş (Gorandêşt) Köyü Badılgali Yaylası:** Adı geçen bölgede operasyon düzenleyen askerler, Badılgali Yaylası'ndan geçiş yapan 28 PKK militanı ile militanların esir aldığı 14 köy korucusunu havadan bombardıman yaparak öldürdüğü ileri sürüldü. Askerler ardından korucuların cenazelerini aldıktan sonra 28 militanın cenazesini üst üste yığarak ateşe verirken, olaya tanıklık eden köylüler de cenazeleri toplu halde bir noktaya defnetti.

***12 Ekim 1998 – Van Gevaş Atalan (Ertelan) Köyü Mezarlığı girişinin sol tarafı:** Van Gevaş, Bahçesaray ve Çatak ilçe sınırlarının buluştuğu kırsal alanda çıkan çatışmada yaşamını yitiren 6 PKK militanının gömülü olduğu toplu mezar.

***12 Ekim 1998 –Van Gevaş, Bahçesaray ve Çatak ilçe sınırlarının buluştuğu kırsal alan:** Aynı bölgede çıkan çatışmada yaşamını yitiren 26 PKK militanının gömülü olduğu toplu mezar.

***1998 – Van'ın Gevaş ilçesinin Daldere (Geliye Qarqar) bölgesi:** Gevaş'ın Anaköy (Xurtîs) köyünde çıkan çatışma sonucu yaşamını yitiren Serhat Ixdır kod isimli PKK militanının cenazesi, bostan ekmek için çift süren köylüler tarafından bulundu. Aynı bölgede birinde 5, diğerinde 8 militanın cenazesinin bulunduğu 2 toplu mezar bulunuyor.

***1998 – Van'ın Başkale ilçesi Barış (Sorxan) Köyü kırsalı:** Başkale-Gürpınar sınırında bulunan Şivreş Yaylası'nda çıkan bir çatışmada yaşamını yitiren 9'u kadın 15 PKK'linin cenazesinin önce yakılarak alanda bırakıldığı, aylar sonra çatışma alanına gelen köylülerin kazdıkları iki mezara kadın ve erkekleri ayrı ayrı gömdükleri belirtiliyor.

***Van'ın Gevaş ilçesi Keyis alanı:** Meydana gelen çatışmalarda yaşamını yitiren 5 PKK militanının içerisinde bulunduğu toplu mezar.

***Van'ın Gevaş ilçesi Keyis alanı:** Meydana gelen çatışmalarda yaşamını yitiren 8 PKK militanının içerisinde bulunduğu toplu mezar.

ŞIRNAK		
	MEZAR SAYISI	KİŞİ SAYISI
TOPLU MEZAR İDDİASI	19	266
AÇILAN TOPLU MEZAR	5	14
TOPLAM	24	280

***7 Nisan 1990 – Şırnak Beytüşşebap İlçe merkezi:** Beytüşşebap İlçesi Komete kırsalında çıkan çatışmada yaşamını yitiren 22 PKK militanı çatışma sonrası helikopterle ilçe merkezine getirildikten sonra belediye ekipleri tarafından toplu halde gömüldü.

***1991- Şırnak'ın Beytüşşebap İlçesi:** Beytüşşebap İlçesi'ne bağlı Şikefta Reşi alanında askerler ile PKK militanları arasında çıkan çatışmada yaşamını yitiren 38 PKK'li Beytüşşebap'ta toplu halde bir mezara gömüldü.

***14 Temmuz 1991 – Şırnak'ın Uludere ilçesi Zam köyü:** Uludere kırsalında çıkan bir çatışmada yaşamını yitiren 4'ü kadın 12 PKK militanı çatışma sonrası Zam köyü yakınlarında toplu halde gömüldü.

***1993 – Şırnak'ın Silopi İlçesi Görümlü Köyü Tabur bahçesi:** Görümlü köyünde 1993 yılında askerler tarafından gözaltına alınıp karakola getirilen ve kendilerinden bir daha haber alınamayan 6 köylü öldürüldükten sonra Görümlü Taburu bahçesine gömüldü.

***6 Mart 1994 - Şırnak merkez Giver (Kuşkonar) Köyü:** PKK'lilerin bulunduğu gerekçesiyle havadan atılan kimyasal bombalar sonrası köyde bulunan 6'sı bebek olmak üzere 24 köylü hayatını kaybetti. Köylülerin cenazeleri asker zoruyla toplu halde gömüldü.

***1994 – Şırnak'ın Beytüşşebap İlçesi Kato Dağı:** Beytüşşebap İlçesi'ne bağlı Kato dağlarının Derya Zerbiliş mıntıkasında çıkan çatışmada yaşamını yitiren 10 PKK militanına ait toplu mezar.

***4 Haziran 1994 – Şırnak'ın Güçlükönak ilçesi Ormaniçi (Bana) köyü:** Askerler tarafından düzenlenen operasyonda yaşamını yitiren 3 PKK militanı ve militanların sağ yakalanarak infaz edildiklerine tanıklık ettikleri için kurşuna dizilerek katledilen Mehmet Özkan (60), Mehmet Kaya (56), Şerif Ekin (20) ve Abdulselam Demir (26) isimli yurttaş, öldürüldükten sonra toplu halde köyün mezarlığına yakın bir noktaya gömüldü.

***1996 - Şırnak'ın Güçlükönak ilçesi Ormaniçi (Bana) köyü Geliova mıntıkası:** Bölgede meydana gelen çatışmada yaşamını yitiren 4 PKK militanı ile askerler tarafından gözaltına alınıp öldürülen 2 köylü, olay sonrası askerler tarafından adı geçen bölgede kazılan bir mezara toplu halde gömüldü.

***1996 – Şırnak Merkez Balveren Beldesi Milli Taburu helikopter pisti:** Balveren Beldesi yakınlarında çıkan çatışmada yaşamını yitiren 2'si kadın 5 PKK militanının cenazeleri, çatışma sonrası Milli Taburu'na götürülerek tabura 500 metre mesafedeki helikopter pistine iki ayrı çukura toplu halde gömüldü.

***1997-98 – Şırnak'ın İdil ilçesi mezarlığı:** İlçeye bağlı Öğündük ve Dumanlı köyleri arasında Cehennem Deresi adlı bölgede bir mağarada bulunan 14 PKK militanı asker ve korucular tarafından infaz edildi. Militanlar daha sonra belediyeye ait bir traktörle ilçe merkezindeki mezarlığa getirilerek, kepçeyle açılan bir çukura toplu halde gömüldü.

***1998 – Şırnak'ın İdil ilçesi Şêx Hesên Mezarlığı:** İlçeye bağlı Kayı köyü Newala Moziye mıntıkası civarında meydana gelen çatışmada yaşamını yitiren 9 PKK militanı, ilçe merkezine getirilerek, Şêx Hesên Mezarlığı'nda açılan çukura toplu halde gömüldü.

***11 Mayıs 1999 – Şırnak’ın Silopi İlçesi Cudi Dağı Ballıkaya (Bilika) Köyü kırsalı:** Köyün kırsalında bulunan bir mağarada kuşatılan 20 PKK militanı daha sonra kimyasal silah kullanıldığı ileri sürülen bir saldırı sonucu yaşamını yitirdi ve toplu halde aynı bölgede gömüldü.

***2006 – Şırnak’ın İdil ilçesi Newala Moziye ve Akba Midehê arası:** İlçeye bağlı Cehennem Deresi’nde çıkan çatışmada yaşamını yitiren 3 PKK militanı, adı geçen bölgede açılan bir çukura toplu halde gömüldü.

***27 Haziran 2007 - Şırnak’ın Uludere İlçesi Kela Memê Dağı eteği:** Çatışmada yaşamını yitiren ve 8 PKK militanının toplu halde gömüldüğü toplu mezar.

***14 Temmuz 2005 – Şırnak’ın Beytüşşebap İlçesi Faraşın Yaylası Tuzekê Köyü:** Askerlerin operasyonu sonucu çıkan çatışmada kimyasal gaz kullanılması sonucu yaşamını yitiren 5 PKK militanı, çatışma sonrası toplu halde bir çukura gömüldü.

***23 Ağustos 2007 – Şırnak’ın Uludere İlçesi Uzungeçit Beldesi:** Askerlerin operasyonu sonucu çıkan çatışmada yaşamını yitiren ve cenazeleri ailelerine verilmeyerek toplu halde Uzungeçit Beldesi mezarlığına gömülen 11 PKK militanının bulunduğu toplu mezar.

***2011 – Şırnak’ın Cudi dağı kırsalı:** Cudi Dağı’nda askerler tarafından düzenlenen hava operasyonunda çoğu üst düzey 28 PKK militanı yaşamını yitirdi. Çatışma sonrası yaşamını yitirenlerden 6’sı askerler tarafından bölgeden alınırken, 3 kişi de bölgedeki köylüler tarafından alındı. Ancak yaşamını yitiren 19 kişinin alandaki bir mağarada toplu halde bırakıldığı belirtiliyor.

***Şırnak Silopi İlçesi ilçe mezarlığı:** 90’lı yıllarda kaybedilerek öldürülen 50’ye yakın sivil vatandaşın olduğu toplu mezar.

***Şırnak Silopi İlçesi BOTAS tesisleri JİTEM’e ait karargahın kuyuları:** Kaybedilen onlarca sivil vatandaş ve çatışmalarda yaşamını yitiren PKK militanlarının bulunduğu toplu mezar. (Net sayı bilinmiyor)

ŞIRNAK - AÇILAN TOPLU MEZARLAR

***Şırnak Silopi İlçesi ilçe mezarlığı:** 90’lı yıllarda kaybedilerek öldürülen 50’ye yakın sivil vatandaşın 4’ünün cenazesi yapılan kazı sonucu ortaya çıktı.

***10 Haziran 1994 – Şırnak Silopi İlçesi Çukurca (Kortûk) Köyü Bozamir Deresi:** JİTEM tarafından kaçırılarak kaybedilen Murat Aslan’ın cenazesi İtirafçı Abdulkadir Aygan’ın tarifi üzerine İHD’nin girişimleri sonucu bulunduğu yerden Nisan 2004 tarihinde çıkarıldı.

***4 Haziran 1994 – Şırnak’ın Güçlükönak ilçesi Ormaniçi (Bana) köyü:** Askerler tarafından düzenlenen operasyonda yaşamını yitiren 3 PKK militanının sağ yakalanarak infaz edildiklerine tanıklık ettikleri için kurşuna dizilerek katledilen Mehmet Özkan (60), Mehmet Kaya (56), Şerif Ekin (20) ve Abdulsalam Demir (26) isimli yurttaşlar, öldürüldükten sonra toplu halde köyün mezarlığına yakın bir noktaya gömüldü. Ailelerin başvurusu üzerine 23 Ekim 2013 tarihinde Cizre Cumhuriyet Savcılığı tarafından söz konusu toplu mezar açıldı ve mezardan katledilen 4 köylüye ait kemik çıktı.

***1994 – Şırnak’ın Güçlükönak ilçesine bağlı Yağzoymak (Zivoga Hacî Elî) köyü:** 1994 yılında ilçeye bağlı Özbaşoğlu (Hirareş) Köyü’nden askerler tarafından gözaltına alınan ve bir daha kendilerinden haber alınamayan Sait Şen, Beşir Başkök, Abdullah Güler, Ömer Çetin ve Ahmet Güler, öldürüldükten sonra iki ayrı noktaya toplu halde gömülmüşlerdi. Yakınlarının başvurusu üzerine 20 Ocak 2012 tarihinde savcılık gözetiminde yapılan kazı çalışmasında bir mezarda 3, diğer mezarda da 2 kişiye ait kemikler bulundu. Kayıp yakınları çıkan cenazeleri elbiselerinden teşhis etti.

MARDİN		
	MEZAR SAYISI	KİŞİ SAYISI
TOPLU MEZAR İDDİASI	15	100
AÇILAN TOPLU MEZAR	11	39
TOPLAM	26	139

***29 Ekim 1990 – Mardin Kızıltepe İlçesi Xurs Köyü Blokan kırsalı:** Meydana gelen çatışmada yaşamını yitiren biri kadın 7 PKK militanının çatışmanın yaşandığı alanda toplu halde gömüldüğü toplu mezar.

***1990 – Mardin belediye mezarlığı:** Mardin'in Savur İlçesi kırsalında çıkan çatışmada yaşamını yitiren 11 PKK militanının toplu halde gömüldüğü toplu mezar.

***15 Ağustos 1992 – Mardin Derik İlçesi cezaevi yanındaki alan:** Derik İlçesi'nin Üçyol mevkiindeki bulunan Çeliksöl Petrol tesislerinde PKK ilk eylem başlattığı tarih olan 15 Ağustos'u kutlayan kitleye askerler tarafından açılan ateş sonucu Necat Türk, Rıda Yavuz ve Serhat Bilen yaralandı. Yaralı üç sivil vatandaş, daha sonra askerler tarafından gözaltına alınırken, kendilerinden bir daha haber alınamadı. 3 vatandaşın daha sonra öldürülerek, toplu halde Derik ilçe cezaevi yanındaki boş alana gömüldüğü belirtiliyor.

***1993 - Mardin Kızıltepe Uzunkaya Köyü Blokan Mezrası:** Köyün kırsalında meydana gelen çatışmada yaşamını yitiren 5 PKK militanı, askerlerin zorlaması üzerine köylüler tarafından çatışma bölgesinden alınarak, köye yakın Dara Xemlê denilen bir ağacın yanına toplu halde defnetti.

***1993 – Mardin Savur İlçesi Evkuran (Dertyan) Köyü İlköğretim Okulu bahçesi:** Savur İlçesi'ne bağlı Evkuran Köyü Keçiköprü kırsal alanında başlatılan operasyonda yaşamını yitiren 3 PKK militanı, çatışma sonrası Evkuran Köyü İlköğretim Okulu'nun bahçesine getirilerek, burada kazılan bir çukura toplu halde gömüldü. *(Boşaltılan köye sonraki yıllarda geri dönüş yapan köylülerin toplu mezardaki 3 cenazeyi çıkararak köy mezarlığına defnettiği belirtiliyor)*

***1993 – Mardin Derik İlçesi kimsesizler mezarlığı:** JİTEM tarafından kaçırılarak gözaltına alınan ve daha sonra kaybedilen 3 sivil vatandaşın gömüldüğü toplu mezar

***1993 – Mardin'in Mazıdağı ilçesi Karasu (Çemê Reşan) köyü:** Karasu köyü kırsalında bir ihbar sonucu 3 PKK militanı, korucular ve JİTEM elemanları tarafından infaz edilerek üzerlerine yağ dökülüp toplu şekilde gömüldü. Toplu mezar Çemê Reşan çayının geçtiği yerin hemen yanında çalılıkların arasında bulunuyor.

***1994 – Mardin Nusaybin İlçesi Bagok Dağı Üçköy mevkii:** Çatışmada yaşamını yitiren 4 PKK militanının bulunduğu toplu mezar.

***1994 – Mardin Nusaybin İlçesi Bagok Dağı:** Çatışmada yaşamını yitiren 17 PKK militanının bulunduğu toplu mezar.

***1994 – Mardin Mazıdağı Tırbık Köyü Gübretepe mağarası:** Tırbık Köyü kırsalında çıkan çatışmada yaşamını yitiren 2 PKK militanı çatışmanın yaşandığı Gübretepe mağarasının içerisine toplu halde gömüldü.

***1996 – Mardin'in Midyat İlçesi Bagok Dağı Üçköy (Sêdarê) kırsalı:** Bagok Dağı'nda meydana gelen çatışmada yaşamını yitiren 9 PKK militanının daha sonra askerler tarafından toplu halde gömüldüğü eski köy yolundaki toplu mezar.

***20 Ocak 1999 – Mardin Nusaybin İlçesi Girmeli Beldesi kırsalı:** Girmeli Beldesi yakınlarındaki Bagok Dağı kırsalında başlatılan operasyonda yaşamını yitiren 20 PKK militanından 18'i Sivilitke Tepesi'nin güney yamacında, tepenin üst noktasından 100 metre kadar aşağıdaki güneydoğu yamacında 30 metrekarelik bir toplu mezara gömüldü. Çatışmada sağ yakalanan iki militan ise, ayrı ayrı infaz edildikten sonra toplu mezarın bulunduğu bölgeye yakın iki farklı noktaya gömüldü.

***21 Ocak 1999 – Mardin Nusaybin İlçesi Bagok Dağı Kelha Hetma bölgesi:** 20 PKK militanının yaşamını yitirdiği Bagok Dağı operasyonundan bir gün sonra Kelha Hetma denilen bölgede meydana gelen çatışmada yaşamını yitiren 7 PKK militanının aynı bölgede kazılan bir çukura gömüldüğü toplu mezar.

***Mardin'in Midyat ilçesi Ortaca (Heştrekê) köyü:** 21 Ekim 2013 tarihinde Ortaca köyünde yol genişletme çalışmaları sırasında korucular 2 poşet insan kemiklerine ulaştı. Bu poşetlerde 6 kişiye ait kafatası olduğu öğrenildi.

MARDİN - AÇILAN TOPLU MEZARLAR

***21 Haziran 1995 – Mardin'in Savur İlçesi ile Midyat İlçesi arasındaki Dereiçi mevkiindeki kireç kuyusu:** Çatışmada yaşamını yitiren 7 PKK militanının cenazesinin gümülü olduğu kireç kuyusu Diyarbakır Barosu'nun girişimleri sonucu açıldı ve kemikler Adli Tıp'a gönderildi.

***Mardin'in Derik ilçesi Kaliko Mezarlığı:** 15 Ağustos 1992 tarihinde Derik ilçesi Üçyol mevkiinde gösteri yapan kitleye askerlerin ateş açması sonucu yaralanan ve yaralı halde gözüaltına alınıp kaybedilen Necat Türk, Rida Yavuz ve Serhat Bilen'in içerisinde bulunduğu iki ayrı mezarda İHD'nin girişimleri sonucu 22 Kasım 2011 tarihinde yapılan kazıda 4 kişiye ait kemikler bulundu. Toplu mezardan çıkarılan kemikler, incelenmek üzere İstanbul Adli Tıp Kurumu'na gönderilirken, kemiklerden birinin Vecdin Avcıl adlı yurttaş'a ait olduğu belirlendi.

***Mardin'in Dargeçit İlçesi'ne bağlı Bağözü (Tiruva) Köyü:** Dargeçit Jandarma Komutanlığı'na bağlı askerlerce 1995 yılında gözüaltına alınan ve bir daha kendilerinden haber alınamayan Davut Altınkaynak, Süleyman Seyhan, Hikmet Kaya, Abdurrahman Coşkun, Abdullah Olcay, Mehmet Emin Aslan, Nedim Akyön ve Seyhan Doğan'ın toplu gömüldüğü toplu mezar ortaya çıktı. İHD'nin girişimleri sonucu 22 ve 24 Şubat 2012 tarihlerinde Savcılık gözetiminde iki ayrı noktadaki toplu mezarda yapılan kazıda 11 kişiye ait kemikler bulundu. Adli Tıp Kurumu'na gönderilen kemiklerden ikisinin Mehmet Emin Aslan ile Seyhan Doğan'a ait olduğu belirlendi.

***Mardin'in Kızıltepe ilçesi Tilzerin (Aysun) köyü:** Kızıltepe ilçesinde 1994-1995 yıllarında gözüaltında kaybedilen A. Vahap Ateş, Mehmet Emin Abak ve Yusuf Tunç için Tilzerin (Aysun) köyü civarında bulunan su kuyularında Kızıltepe Cumhuriyet Savcılığı tarafından 25 Mayıs ve 10 Haziran 2013 tarihlerinde İHD'nin girişimleriyle başlatılan kazı çalışmasında 3 kişiye ait kemikler bulundu. Adli Tıp Kurumu'nda DNA incelemeleri yapılan kemiklerden ikisinin Mehmet Emin Abak ve Dargeçit'te gözüaltına alınıp kaybedilen Abdurrahman Coşkun'a ait olduğu belirlenirken, üçüncü kişiye ait inceleme halen sonuçlanmadı.

***Mardin'in Kızıltepe İlçesi Yurtderi (Efare) köyü:** 29 Mart 1995 tarihinde Kızıltepe Cezaevi'nde tahliye edildikten hemen sonra kaybedilen Kemal Birlik ve Zeki Alabalık ile onları karşılamaya giden Zübeyir Birlik ve Abdalbaki Birlik için Yurtderi köyündeki kilise bahçesinde 13 Haziran 2013 tarihinde İHD gözetiminde başlatılan kazı çalışmasında 5 kişiye ait kemiklere rastlandı. Adli Tıp Kurumu'nda yapılan DNA incelemesinde kemik örneklerinden ikisinin kaybedilen birlik ailesi fertlerine, bir tanesinin kimliği bilinmeyen bir

kadına ve iki tanesinin de, yaşları 14-16 arasında olan kimliği bilinmeyen iki çocuğa ait olduğunu tespit etti.

***Mardin'in Nusaybin İlçesi Girêmîra (Girmeli) Beldesi:** Midyat ilçesinde 1995 yılında gözaltına alınıp bir daha haber alınamayan Mehmet Emin Atug, Şakir Demir, Hizni Bilmen ve Abdulkadir Demir için İHD öncülüğünde Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı'na yapılan başvuru sonucunda Nusaybin'e bağlı Girêmîra beldesinde 19 Haziran 2013 tarihinde kazı çalışması yapıldı. Yapılan kazıda 4 kişiye ait kemikler bulundu ve Adli Tıp Kurumu'na gönderildi. Sonuçlar bekleniyor.

***Mardin'in Kızıltepe İlçesi Belediye Mezarlığı:** Mardin'in Mazıdağı ilçesi Yücebağ köyünde 14 Mayıs 1995 tarihinde koyunlarını otlatırken askerler tarafından gözaltına alınıp kaybedilen Memduh Demir ile çıkan bir çatışmada sağ yakalanarak infaz edilen Şehmuz Kaban adlı PKK'linin toplu halde Kızıltepe'deki mezarlığa gömüldüğü ileri sürülmüştü. İHD'nin girişimleri sonucu 26-27 Mart 2013 tarihinde savcılık gözetiminde söz konusu mezarda yapılan kazı çalışmasında 2 kişiye ait kemiklere rastlandı. İstanbul Adli Tıp Kurumu'nda DNA incelemesine tabi tutulan kemik örneklerinin Demir ve Kaban'a ait olduğu ortaya çıktı.

***Mardin'in Kızıltepe İlçesi Katarlı köyü:** Kızıltepe Belediyesi'nde zabıta memuru olarak çalışan Nejat Yalçinkaya ve kardeşi Nurettin Yalçinkaya 1995 yılında gözaltına alındıktan sonra kaybedildi. İHD Mardin Şubesi'nin girişimleri sonucu 22 Nisan 2013 tarihinde Katarlı köyünde 11 metre derinliğindeki bir kuyuda yapılan inceleme sonucu 2 kişiye ait kemikler ortaya çıktı. Kemiklerin yapılan DNA incelemesinde Yalçinkaya kardeşlere ait olduğu tespit edildi.

***Mardin'in Dargeçit ilçesi mezarlığı:** İlçe mezarlığında kaybedilerek öldürülen iki sivile ait olduğu belirtilen bir mezarda 13 Ocak 2014 tarihinde savcılık gözetiminde yapılan kazı çalışmasında bir kişiye ait kemikler bulundu. Kemik örnekleri incelenmek üzere Adli Tıp Kurumu'na gönderildi.

BATMAN		
	MEZAR SAYISI	KİŞİ SAYISI
TOPLU MEZAR İDDİASI	12	191
AÇILAN TOPLU MEZAR	1	11
TOPLAM	13	202

***Temmuz 1993 - Batman'ın Sason ile Kozluk ilçeleri arasındaki Halqis Dağı'ndaki mağara:** Çıkan çatışmada kullanılan kimyasal gazla öldürüldükleri iddia edilen 11 PKK militanı toplu halde bir mezara gömüldü.

***1994 - Batman'ın Kozluk ilçesi Çayhan köyü:** Çayhan Köyü kırsalında düzenlenen operasyon sonucunda çıkan çatışmada yaşamını yitiren 3 PKK militanı askerlerin verdiği talimat doğrultusunda korucular tarafından yerlerde sürüklenerek, Boy Noktası denilen mevkide, Diyarbakır-Bitlis Karayoluna yaklaşık 20 metre mesafede bir dere kenarına toplu bir şekilde gömüldü.

***1995 – Batman'ın Gercüş İlçesi Behiva Köyü kırsalı:** Çatışmada yaşamını yitiren 3'ü kadın 13 kişilik PKK militanı askerler tarafından açılan çukura toplu halde gömüldüğü toplu mezar.

***1998 - Batman'ın Kozluk İlçesi Yanıkkaya (İsmailka) Köyü:** Çatışmada yaşamını yitiren 3'ü kadın 10 PKK militanının bulunduğu toplu mezar.

***1998 - Batman Sason İlçesi Balbaşı (Heribê) ve Sergawê köyleri kırsalı:** Çatışmada yaşamını yitiren 18 PKK militanının askerler tarafından toplu halde gömüldüğü toplu mezar.

***22 Ağustos 1998 - Batman'ın Kozluk İlçesi Bekirhan Beldesi Bınuniyê köyü kırsalı:** Çoğu silahsız 11 PKK militanının bulunduğu toplu mezar.

***Şubat 1999 – Batman'ın Sason İlçesi Tanzê ve Heribê köyleri arasında bulunan vadi:** Çıkan çatışmada öldürülen ve çoğu silahsız olan 17 PKK militanı ve Tanzê köyünden yaşları 9 ve 11 olan 2 çobanın bulunduğu toplu mezar.

***23 Şubat 1999 – Batman Merkez Çayüstü (Bêda) Köyü kırsalı:** Çatışmada yaşamını yitiren 3 PKK militanının gömülü olduğu toplu mezar.

***11 Mart 1999 – Batman Sason İlçesi Golav mıntıkası:** Çatışmada yaşamını yitiren 17 PKK militanının toplu halde gömüldüğü toplu mezar.

***Batman'ın Sason İlçesi kimsesizler mezarlığı:** 90'lı yıllarda çeşitli tarihlerde yaşanan çatışmalarda yaşamını yitiren 60 PKK militanının belediyeye ait kimsesizler mezarlığına hem toplu hem ayrı ayrı gömüldüğü toplu mezar. (Kayıtlar Belediyede mevcuttur)

***Batman'ın Kozluk İlçesi kimsesizler mezarlığı:** 90'lı yıllarda çeşitli tarihlerde yaşanan çatışmalarda yaşamını yitiren 25 PKK militanının belediyeye ait kimsesizler mezarlığına hem toplu hem ayrı ayrı gömüldüğü toplu mezar. (Kayıtlar Belediyede mevcuttur)

***Batman Gercüş ilçesi Arıca Köyü:** Evinin etrafını bahçeye çevirmek için kazı yapan Mehmet Ekinci adlı yurttaş, yaptığı kazıda insan kemiğine rastladı. Kazı yaptığı sırada 20 santim derinlikte insan kemikleriyle karşılaşan yurttaş, insana ait kafatası ve kemikler buldu. Kemiklerin hangi döneme ait olduğu tespit edilemedi.

BATMAN - AÇILAN TOPLU MEZARLAR

***1995- Batman'ın Gerçüş İlçesi Yayladüzü Köyü Bahavi mevkii:** 1995 yılında çıkan çatışmada yaşamını yitiren 13 PKK'linin toplu şekilde gömüldüğü toplu mezar, İHD'nin girişimleri sonucu 9 Haziran 2010 tarihinde savcılık tarafından açıldı ve 11 kişinin kemiklerine ulaşıldı.

DERSİM		
	MEZAR SAYISI	KİŞİ SAYISI
TOPLU MEZAR İDDİASI	9	275
AÇILAN TOPLU MEZAR	2	14
TOPLAM	11	289

***1937-38 – Dersim Alacık Köyü Roşnek Mezrası Çoleneser mevkii:** 1937-38 yıllarında gerçekleşen Dersim katliamı sırasında isyanı bastırmak isteyen askerler tarafından öldürülen ve iki noktada bulunan 230 sivil kişiye ait kemiklerin bulunduğu toplu mezar.

***Nisan 1997 – Dersim Ovacık İlçesi Yaylaönü Köyü kırsalı:** Ovacık İlçesi'ne bağlı Yaylaönü Köyü kırsalında yaralı olarak ele geçirilen 6 PKK militanın yakalandıktan sonra infaz edilerek toplu halde çatışmanın olduğu bölge açılan bir çukuru gömüldü. 6 kişiden biri olan Celal Polat'ın cenazesi daha sonra ailesinin girişimleri sonucu mezardan çıkarıldı.

***25 Nisan 1997 – Dersim Çemişgezek İlçesi Aliboğazı mevkii:** Aliboğazı'nda meydana gelen şiddetli çatışmada yaşamını yitiren 24 PKK militanında 9'u ayrı 2'si ayrı iki ayrı toplu mezara gömüldü. Çatışmada yaşamını yitiren 7 PKK'linin cenazesi ise Dersim merkezdeki kimsesizler mezarlığına defnedildi. Yaşamını yitiren diğer 6 militanın akıbeti ise bilinmiyor.

***Dersim'in Nazimiye ilçesi Belediye Asri Mezarlığı girişindeki boş alan:** 1991-97 yılları arasında farklı tarihlerde çıkan çatışmalarda yaşamını yitiren PKK'lilere ait olduğu belirtilen 30 kişiye ait toplu mezar bulunuyor. İlçenin kırsalında bulunan Seter dağından 8, Doluca bölgesinden 11, Turna Yolu ve Bali mezrasında 4, başka bir alandan getirilen 7 PKK militanının ayrı ayrı zamanlarda toplu halde mezarlığa gömüldüğü belirtiliyor.

DERSİM - AÇILAN TOPLU MEZARLAR

***Dersim Çemişgezek İlçesi Aliboğazı:** Aliboğazı mevkiinde çıkan çatışmada yaşamını yitiren 24 PKK militanının birkaç noktaya toplu halde gömüldüğü ileri sürülen Aliboğazı mevkiinde 12 Ağustos 2001 tarihinde savcılığın gözetiminde iki ayrı noktada yapılan kazıda 7 kişiye ait kemikler ortaya çıktı.

***Dersim Çemişgezek İlçesi İlçe Jandarma Komutanlığı bahçesi:** Aliboğazı mevkiinde çıkan çatışmada yaşamını yitiren 24 PKK militanından Çemişgezek İlçe Jandarma Komutanlığı'na toplu halde gömülenlerden 7'sinin kemiklerine 13 Ağustos 2011 tarihinde savcılığın denetiminde yapılan kazı sonucu ulaşıldı.

AĞRI		
	MEZAR SAYISI	KİŞİ SAYISI
TOPLU MEZAR İDDİASI	4	78

***1989-1994 – Ağrı Diyadin İlçesi:** Tendürek Dağı kırsal kesiminde çeşitli zamanlarda çıkan çatışmada yaşamını yitiren 36 PKK militanı ile 5 sivil vatandaş ilçe merkezinde bir toplu mezara gömüldü.

***1993 – Ağrı Hamur İlçesi Musabey Köyü:** Hamur kırsalında çıkan çatışmada yaşamını yitiren 12 PKK militanı çatışma sonrası Musabey Köyü’nde bir mezara toplu halde gömüldü.

***1994 – Ağrı’nın Doğubayazıt ilçesi:** Hallaç köyü kırsalında meydana gelen çatışmada yaşamını yitiren 24 PKK militanı, toplu halde ilçe mezarlığına gömüldü.

***Mayıs 1997 – Ağrı’nın Taşlıçay ilçesi:** Sinek yaylası ile Iğdır arasındaki kırsal alanda meydana gelen çatışmada yaşamını yitiren ve sayısı henüz tespit edilemeyen PKK militanları, Ağrı-Taşlıçay bağlantı yolu ile Murat Nehri arasındaki bir alana toplu halde gömüldü. Söz konusu toplu mezar alanına daha sonra kaymakamlık tarafından fidan dikilerek, kaymakamlık fidanlığı yapıldığı belirtiliyor.

MALATYA		
	MEZAR SAYISI	KİŞİ SAYISI
TOPLU MEZAR İDDİASI	3	17

***Ekim 1992 – Malatya’nın Doğanşehir ilçesi:** İlçenin Polat Nahiyesi kırsalındaki Çavuşlu alanında çıkan çatışmada yaşamını yitiren 23 PKK militanının cenazesinden teşhis edilebilenler aileleri tarafından alınırken, teşhis edilemeyen 4 kişi toplu halde ilçe mezarlığının bitimine yakın bir yerde toplu halde gömüldü.

***1995 – Malatya Arguvan İlçesi Çobandere Köyü kırsal:** Çobandere Köyü Xerip Yaylası’nda çıkan çatışmada yaşamını yitiren 5 PKK militanının cenazesi köylüler tarafından alınmak istenmesine rağmen, askerlerce köylülere verilmeyerek çatışmanın yaşandığı bölgede toplu halde bıraktı.

***1998 – Malatya’nın Doğanşehir ilçesi:** Doğanşehir kırsalındaki Asıpınar mevkiinde çıkan bir çatışmada yaşamını yitiren 8 PKK militanının cenazesi Doğanşehir ilçesine getirilerek, ilçe mezarlığının 150 metre doğusundaki bir alana toplu halde gömüldü.

ANTALYA		
	MEZAR SAYISI	KİŞİ SAYISI
TOPLU MEZAR İDDİASI	3	16

***10 Nisan 1998 - Antalya'nın Serik ilçesi:** İlçede meydana gelen bir çatışmada 10 PKK militanı yaşamını yitirdi. Yaşamını yitiren militanlar, Serik ilçesinde toplu halde bir mezara gömüldü. İlçedeki ırkçı çevrelerin saldırı ve tepkisi üzerine mezarlar devlet güçleri tarafından bulundukları yerden alınarak, bilinmeyen bir yere götürüldü.

***1997-98 – Antalya:** Antalya kırsalında 1997 yılında meydana gelen çatışmada 3, 98 yılındaki çatışmada 3 PKK militanı yaşamını yitirdi. Her iki çatışmada yaşamını yitiren militanların kimsesizler mezarlığına toplu halde gömüldüğü belirtiliyor.

ELAZIĞ		
	MEZAR SAYISI	KİŞİ SAYISI
TOPLU MEZAR İDDİASI	2	54
AÇILAN TOPLU MEZAR	1	1
TOPLAM	3	55

***1993 – Elazığ Karakoçan İlçesi Yolçatı Köyü kırsalı:** Bir ihbar sonucu pusuya düşürülerek yaşamını yitiren 4 PKK militanı, çatışma sonrası Karakoçan Belediyesi tarafından Yolçatı Köyü yakınlarında bir çukura toplu halde gömüldüğü toplu mezar.

***1993-2010 arası– Elazığ Asri Mezarlığı:** Karakoçan, Kovancılar, Maden, Arıcak, Pertek ve Dersim kırsalında çıkan çatışmalarda yaşamını yitiren 50'ye yakın kişi Elazığ Asri Mezarlığı'nda toplu halde gömülü olduğu belirtiliyor.

ELAZIĞ - AÇILAN TOPLU MEZARLAR

***Elazığ Kimsesizler Mezarlığı:** Şırnak'ın Silopi İlçesi'nde JİTEM tarafından kaçırılan ve kendisinden bir daha haber alınmayan Hasan Ergül'ün cenazesi İHD'nin girişimleri sonucu Nisan 2009 tarihinde Elazığ kimsesizler mezarlığında ortaya çıktı.

MARAŞ		
	MEZAR SAYISI	KİŞİ SAYISI
TOPLU MEZAR İDDİASI	2	15

***28 Mayıs 1998 – Maraş'ın Göksun ilçesi:** İlçenin kırsalında meydana gelen çatışmada yaşamını yitiren 6 PKK militanı çatışma sonrası toplu halde gömüldü. (*Çatışma alanı veya kimsesizler mezarlığı*)

***03 Nisan 1993 – Maraş:** Pazarcık ilçesi Tilkiler Dağı'nda meydana gelen çatışmada yaşamını yitiren 9 PKK militanı, Maraş'a getirilerek toplu halde gömüldü.

SİVAS		
	MEZAR SAYISI	KİŞİ SAYISI
TOPLU MEZAR İDDİASI	2	68

***Sivas kimsesizler mezarlığı:** 1995 ve 98 yılları arasında Sivas kırsalında meydana gelen çatışmalarda yaşamını yitiren 32 PKK militanının kimsesizler mezarlığına toplu halde gömüldüğü belirtiliyor.

***07 Ekim 2006 - Sivas kimsesizler mezarlığı:** Sivas'ın Divriği ilçesi Göldağı yaylasında meydana gelen bir çatışmada 36 PKK militanı yaşamını yitirdi. Köylülerden alınan bilgilere göre, yaşamını yitiren militanlar Sivas'a götürülerek toplu halde kimsesizler mezarlığına gömüldü.

URFA		
	MEZAR SAYISI	KİŞİ SAYISI
TOPLU MEZAR İDDİASI	1	15
AÇILAN TOPLU MEZAR	1	1
TOPLAM	2	16

***Urfa Siverek İlçesi ilçe mezarlığı:** 90'lı yıllarda çatışmalarda yaşamlarını yitiren PKK militanlarına ve kaçırılarak kaybedilen sivillere ait olduğu belirtilen 15 kişiye ait cesedin Siverek İlçesi kimsesizler mezarlığına defnedildiği belirtiliyor.

URFA - AÇILAN TOPLU MEZARLAR

***3 Haziran 1994 – Urfa Suruç İlçesi Bilgen Köyü Akdoğan (Xeremsar) mezarı:** Gözaltına alındıktan sonra kendisinden bir daha haber alınamayan Mustafa Saygı'nın cenazesi, define arayan defineciler tarafından 11 Aralık 2009 tarihinde bulundu.

KARS		
	MEZAR SAYISI	KİŞİ SAYISI
TOPLU MEZAR İDDİASI	2	8

***1994 – Kars Merkez Asri mezarlığı yanı:** Kars'ın Ermenistan sınırında bulunan alanda gerçekleştirilen operasyonda yaşamını yitiren 7 PKK militanı, merkez Asri Mezarlığı yanında kazılan bir çukura toplu halde gömüldü.

***Kars'ın Sarıkamış ilçesi Kazıkkaya köyü:** Meydana gelen bir çatışmada yaşamını yitiren ve sayıları tespit edilemeyen PKK militanlarının toplu halde Kazıkkaya köyünde bir toplu mezara gömüldüğü belirtiliyor.

İĞDIR		
	MEZAR SAYISI	KİŞİ SAYISI
TOPLU MEZAR İDDİASI	1	14

***1994 – Iğdır Tuzluca İlçesi Tuzla mezarlığı:** Kars'ın Kağızman İlçesi Güzeldere Vadisi'nde çıkan çatışmada yaşamını yitiren 4'ü kadın 16 PKK militanından 14'ünün toplu halde gömüldüğü toplu mezar.

MUŞ		
	MEZAR SAYISI	KİŞİ SAYISI
TOPLU MEZAR İDDİASI	1	3

***1993 - Muş Merkez Ilıca (Germav) köyü:** Soğuk kış şartları nedeniyle el ve ayakları donduğu için arkadaşları tarafından köyde bir sığınağa gizlenen ve daha sonra askerler tarafından düzenlenen operasyonda sağ yakalandıktan sonra kurşuna dizilerek infaz edilen 3 PKK militanı aynı bölgede toplu halde bir mezara gömüldü. Aynı olayda militanların defni için askerlere kazma kürek götüren Mehmet Bozkurt adlı köylünün de askerlerce infaz edildiği belirtiliyor.

ARDAHAN		
	MEZAR SAYISI	KİŞİ SAYISI
TOPLU MEZAR İDDİASI	1	19

***Eylül 1992 - Ardahan Göle İlçesi Şenkaya bölgesi:** Göle İlçesi'ne bağlı Şenkaya mıntkasında gerçekleştirilen operasyon sonucu meydana gelen çatışmada yaşamını yitiren 19 PKK militanı önce ilçe merkezine getirilerek teşhir edildi, daha sonra yine çatışmanın yaşandığı bölgeye götürülerek toplu halde gömüldü.

ADİYAMAN		
	MEZAR SAYISI	KİŞİ SAYISI
TOPLU MEZAR İDDİASI	1	17

***17 Mayıs 1994 – Adıyaman kimsesizler mezarlığı:** Malatya'dan PKK'ye katılmak amacıyla Adıyaman'ın Bêzar Dağı'na giden 22 genç, burada buluştukları 6 PKK militanıyla birlikte askerlerin düzenlediği operasyonda yaşamını yitirdi. Yaşamını yitiren 28 kişiden 11'inin cenazesi aileleri tarafından alınırken, 17 kişi, Adıyaman kimsesizler mezarlığına toplu halde gömüldü.

ANTEP		
	MEZAR SAYISI	KİŞİ SAYISI
TOPLU MEZAR İDDİASI	1	10

***15 Ağustos 1994 – Antep İslahiye İlçesi belediye mezarlığı:** İslahiye Kilis arasında çıkan çatışmada yaşamını yitiren 10 PKK militanının toplu halde gömüldüğü toplu mezar.

HATAY		
	MEZAR SAYISI	KİŞİ SAYISI
TOPLU MEZAR İDDİASI	1	8

***16-19 Mart 1998 – Hatay Erzin İlçesi Mahmudiye Mezarlığı:** Amanos Dağlarında meydana gelen çatışmada yaşamını yitiren 8 PKK militanı, önce Erzin şehir mezarlığına gömüldü. Ancak ülkücülerin baskıları sonucu cenazeler buradan çıkarılarak İlçedeki Mahmudiye Mezarlığı'nın alt kısmındaki dere yatağına toplu halde gömüldü.

ERZİNCAN		
	MEZAR SAYISI	KİŞİ SAYISI
TOPLU MEZAR İDDİASI	1	100

***Erzincan Merkez Kılıçkaya Köyü:** 1938 yılındaki Dersim Harekâtı'nın devamında kurşuna dizilerek öldürölüp topluca gömüldükleri belirtilen 100'e yakın Alevi yurttaş içerisinde bulunduğı toplu mezar.

HİZBULLAH'IN MEZAR EVLERİ		
	MEZAR SAYISI	KİŞİ SAYISI
AÇILAN MEZARLAR	10	54

***İstanbul, Diyarbakır, Tarsus, Konya, Ankara, Batman, Cizre:** Hizbullah'ın 10 ayrı noktada açılan mezar evlerinde 90'lı yıllarda kaçırılıp kaybedilen 54 kişiye ait cesetler 2000 yılında ortaya çıktı.